anxa
85-B
1490
v.1,
pt.1

CATALOGUS CODICUM MANUSCRIPTORUM

IN BIBLIOTHECA

MONASTERII CREMIFANENSIS

ORD. S. BENED.

ASSERVATORUM

IN MEMORIAM ANNI A FUNDATO MONASTERIO MC. JUBILAEI

EDIDIT

P. HUGO SCHMID,

PROFESSUS CREMIFANENSIS ET BIBLIOTHECARII ADIUTOR.

TOM. I. FASC. I.

LENTII.

PROSTAT IN LIBRARIA EBENHOECHIANA (HENR. KORB).

MDCCCLXXVII.

CATALOGUS
CODICUM MANUSCRIPTORUM

IN BIBLIOTHECA

MONASTERII CREMIFANENSIS

ORD. S. BENED.

ASSERVATORUM

IN MEMORIAM ANNI A FUNDATO MONASTERIO MC. JUBILAEI

EDIDIT

P. HUGO SCHMID,

PROFESSUS CREMIFANENSIS ET BIBLIOTHECARII ADIUTOR.

TOMUS I.

LENTII.

PROSTAT IN LIBRARIA EBENHOECHIANA (HENR. KORB).

MDCCCLXXVII.

LECTORI BENIVOLO S.

Primum catalogi codicum manuscriptorum Cremifanensium fasciculum iam nunc edere statui, ut ad annum a fundato monasterio MC. Jubilaeum rite celebrandum pro viribus aliquid conferam. Neque vero ignoro, paullum me habere, quod offeram; nam, quamquam amplius octingenti codices describendi erunt, hoc fasciculo aliquot tantum codices absolventur. Sed quum iam multa ad hoc opus (duobus fere tomis) conficiendum a me comparata sint, firma spe teneor, fore ut sequentibus annis ad optatos exitus perveniam. Indices et generales et speciales una cum praefatione codicum nostrorum historiam spectante nec non elenchus librorum, quos in conscribendo catalogo adhibui, aliave, quae ad rerum cognitionem legentibus usui sunt, ad calcem operis adicientur.

Secundus fasciculus anno MDCCCLXXVIII. ineunte emittetur. Vale!

CREMIFANI SUPERIORIS AUSTRIAE
Calendis Juliis MDCCCLXXVII.

P. HUGO SCHMID.

CATALOGUS CODICUM CREMIFANENSIUM.

---

1. Codex chartaceus (f. 1—84, 126—393) et membranaceus (f. 85—125, 394—440) Saec. XV. XIV. et XIII. Folior. 440. 4.^{0} (f. 85^{a}—125^{a}, 390^{a}—393^{a} saec. XIV; f. 394^{a}—440^{b} saec. XIII; fol. residua saec. XV.) minimam partem binis columnis a diversis scriptus.

Pars codicis (puto f. 126—393) fuit Johannis Seld et antea cuiusdam capellani; nam f. 126^{a} marg. super. atramento fere evanido legitur: 'Iste liber est domini . . (nomini ipsi alia manu et atramento nigro inscriptum est: 'Johannis Seld') Cappellani Altaris undecim Milium virginum ad beatam virginem' . . . Ex manibus Johannis Seld ad monasterium Cremifanense transiit, id quod testatur inscriptio f. 127^{a} marg. sup.: 'Dominus Johannes Seld dedit me ecclesie kremsmunstr. frater noster 1441.' Fol. 394^{a} marg. sup. manu saec. XIV. ut videtur, scriptum: 'Liber Sancti Agapiti in Chremsmunst.'

(De Johanne Seld vide quae ad calcem codicis dixi.)

Fol. 1^{a} manu saec. XV. exeunt. catalogus codicis scriptus est; fol. 1^{b}—12^{b} scriptura vacant.

1, f. 13^{a} — f. 16^{a} (manu parum diligenti saec. XV.) '*Sermo De Novo Anno et de hoc nomine Jesu.*'

Incip.: 'Vocatum est nomen eius iesus . . . Luc. Nemo potest bene et veraciter nominare rem nisi cognoscat eius proprietatem' etc. Desin.: 'multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Et sic est finis.'

2, f. 16^{b} — f. 19^{a} (eadem manu) '*Alia materia pro Novo anno de lapidibus preciosis et applicetur secundum convenientiam thematis proponendi.*'

Incip.: 'Religiosis do carbunculum Est autem carbunculus unus de 12 lapidibus preciosis omnium lapidum preciosissimus' etc. Singulis hominum statibus singuli lapides duodecimo neglecto assignantur et sermo inde mutilus desinit in verba: 'quia excecavit eos malicia eorum.'

3, f. 19^b — f. 21^a (eadem manu) *'Sermo de Apostolis.'*

Incip.: 'Non vos me elegistis . . . Ita canit sancta mater ecclesia Circa veteres erat questio cui debeatur honor' etc Desin. (f. 21^a lin. 11 sq.): 'Ecce quomodo vocat et elegit gloriosos Apostolos hic dic legendam.' Videtur a fine mutilus esse. Fol. 21^a pars inferior vacat.

4, f. 21^b — f. 22^a (manu percurrenti, ut legi fere nequeat) *Sermo,* ni fallor, *de honore sacerdotio praestando.*

Titulus aut prima linea resecta videtur; incipit autem sic: 'Videmus dignius et utilius plus honorari quare VIII ethic. dicitur' etc In marg. imo f. 21^b linea una aut plures resectae sunt.

5, f. 22^a (eadem manu) *Notae duae de animabus defunctorum, sine titulis.*

Initium primae, quae quidem in fine mutila est: 'Primo sepultura nam vivi conspicientes sepulturam (?) mortuorum retinent memoriam' etc; secundae: 'Anime diversis locis puniti (?) inveniuntur' etc Fol. 22^b scriptura vacat.

6, f. 23^a — f. 43^a (manu alia) *'Collecta pro confessione simplicium ruralium et aliorum ex quibus confessor . .* (aliquot verba erasa) *informari potest qualiter se habere debeat ad confitentem.'*

Tractatus, qui perspicua capitum distinctione caret, incip: 'Primo confessor non ostendat se seriosum aut rigidum ad confitentem sed pium mansuetum et voluntarium' etc Caput inscriptum 'De confessione Nota quinque condiciones intellecte per quinque literas huius dictionis Judea' desin. (f. 42^a lin. 5 sq.): 'Sic ergo patent quinque condiciones sive circumstancie confessionis. Deo gracias'. Huc pertinet, ut duobus signis indicatur, inscriptio, quam habes f. 42^a marg. inf.:

'Suprascriptus tractatus simplicioribus confessoribus et maxime ruralibus plebeis preexistentibus admodum utilis esse dinoscitur Qui et *lima viciorum* nuncupari non inconvenienter potest Nam quemadmodum per illam ferri sic per hanc rubigo et immundicies detergitur peccatorum Et est per quendam sacre pagine doctorem *paulum wann* hic in simul (sic) more odoriferorum florum in unum fasciculum pulcerrimum acervatus.'

In ipsa pagina secuntur notae ad confessionem pertinentes, et quidem: 'Confessio sit Integra Voluntaria' etc, tum 'Nota

Sanctissimus In christo pater et dominus noster paulus Secundus reservat sibi casus subscriptos' etc, (f. 42[b]) 'Nota aliquas penitencias Canonis proponendas peccatoribus' etc, denique (f. 43[a]) brevis instructio, quomodo iis utendum, quae desin.: 'peccatorum debita contricione et firmo proposito amplius deum nunquam offendendi.' Deinde habes ascriptum cifris rubris annum '1476' et subscriptionem:

'Hec Cursorie sunt scripta pro Sacerdotibus audientibus confessiones simplicium et quandoque mayorum Qui licet talia legere possint tamen forte minus curant quam simplices.'

Inscriptiones capitum litteris paullo maioribus scriptae sunt et ad marginem passim summaria brevia litteris rubris.

Idem tractatus extat in codd. Palat. Vindob. 3724 nr. 4 tit. 'Confessionale' (diverso tamen fine) et 4264 nr. 3, cujus finis cum nostro f. 42[a] paucis mutatis concordat (cf. Tabb. codd. manuscriptorum Bibl. Pal. Vind. Vol. III, p. 65, 222) ac anepigraphus in cod. Cremifanensi 65 nr. 9, in quo quidem inscriptio cod. 1 f. 42[a] deest, ceteroquin uterque in textu et divisione ita consonat, ut unus ab altero descriptus videatur.

Ex cod. Vindob. 4264 anno 1467 scripto liquet, annum nostrum 1476 non esse compositionis sed scriptionis.

Paulus Wann de Chemnaten vel Kemnat, Professor in universit. Vindob., Theologiae doctor, ab a. 1477 Canonicus et paullo post officialis ecclesiae Pataviensis (Passau) ac concionator egregius. De eo eiusque operibus vide: Aschbach, Gesch. d. Wiener Univers. (Bd. I.) p. 570 sqq., quo auctore obiit post a. 1500, auctore Erhardo (Gesch. d. St. Passau, Bd. II, p. 66) a. 1489. Cf. quoque Denis, Codd. Theol. Bibl. Pal. Vol. II, col. 98 sq. ad Cod. LXVII (nunc cod. 4717) et Joh. Launojum in Append. Dissert. de Auctore Libror. de Imit. Christi, inter eius opera Tom. IV, P. II. (Coloniae Allobr. 1732) p. 49 sq. Aschbach non nisi unum opus ad theologiam pastoralem pertinens tit. 'Panarium pastorale' memorat, quod a nostro diversum videtur.

Fol. 43[b]—44[b], 46 et 48 scriptione vacant; fol. 45 exsectum est. Fol. 47[a] habes quoddam ornamentum rudi calamo delineatum ac f. 47[b] lineamenta litterae R et ornamentum marginale venuste exaratum, cuius complementum f. 60[a] exhibetur.

7, f. 49[a]—f. 59[b] (manu alia) *Sermones quinque de symbolo.* Sermo II. in marg. (f. 51[b]) inscriptus est 'De fide', ceteri sunt anepigraphi.

Primus incip.: 'Fides tua te salvum fecit Luce 18° Sequitur hodie predicare de ultimo articulo fidei pertinente ad humanitatem filii dei videlicet de iudicio ultimo' etc. (Lin. 8):

'Primo ergo videamus de adventu antichristi hodie 2° in sequenti sermone videbimus de mundi conflagracione' etc In serm. III. fine (f. 55ᵇ) haec legis: 'dic totum (?) sicut habetur in prima dominica adventus sermone 2° qui incipit benedictus qui venit.' Ultimus (f. 58ᵇ) incip.: 'Fides tua . . Supra in proximo sermone visum est de quinto articulo fidei pertinente ad divinitatem scilicet (?) de glorificacione naturarum modo ergo sequitur videre de VI° articulo divinitatis videl. de glorificacione corporum' etc, sed abrumpitur in fine f. 59ᵇ his verbis: 'sapiens illi noluisset intelligi et ideo (?) nihil recens esse' . . . Cetera desunt. Sermones isti, qui sexternum occupant, ad clericos habiti esse videntur et procul dubio pars sunt majoris operis.

De fol. 60ᵃ vide quae supra dixi; f. 60ᵇ scriptura vacat.

8, f. 61ᵃ—f. 81ᵃ (manu alia) 'Incipit *forma confitendi edita per Magistrum Nicolaum de Dinkelspuchel Sacre Theologie professorem eximium confessuris perutilis*'. (rubr.)

Initium: 'Secundum Magistrum et doctores in quarto distinccione 16. Tres sunt partes vere penitencie' etc Dividitur in capp. VII, quibus rubricae praecedunt, et desin.: 'An pro parentibus suis aut aliis benefactoribus vivis et defunctis preces fundere neglexerit.'

'Deo gracias. Amen.'

(F. 81ᵃ pars inferior vacat) Idem opusculum habetur eodem titulo in codd. Cremifan. 9 nr. 7 et 22 nr. 6 nec non anepigraphum in cod. 345 nr. 3, plerumque vero 'Confessionale' seu 'Tract. de tribus partibus poenitentiae' inscribitur. Cf. codd. Florianens. 170 nr. 4 et 309 nr. 3 (Czerny, Hdschr. p. 84, 126); Kropff, Biblioth. Mellicensis p. 171; Tabb. codd. Pal. Vind. Vol. III, p. 534 in indice. Sub aliis quoque titulis occurrit, exempli gratia: in cod. Pal. Vind. 4384 nr. 8 (Denis, Codd. Theol. Vol. I, Cod. CCCCL, col. 1775) tit. 'Tract. summarius valens ad confessionem facilius faciendam'; ibid. cod. 4639 nr. 3 (Denis l. l. Vol. II, Cod. CXCV, col. 296) 'tract. de confessione et discussione Consciencie'; ibid. cod. 13756 nr. 3 (Tabb. codd. Vol. VII, p. 259) 'Tractatulus de modo confitendi'; in cod. Florian. 72 nr. 4 (Czerny, p. 30) 'Informatio verae confessionis.'

Impressum extat in edit. aliquot Nicolai opusculorum a Jac. Wimpfelingio procurata, Argentinae apud Joh. Schottum a. 1516 in Fol., ubi est tract. septimus tit. 'Confessionale' et fol. 146ᵃ—150ᵇ legitur. Codd. nostri omnes in textu, si lectiones variantes minoris momenti excipias, consonant, divisio, praeterquam quod caput in edit. inscriptum 'De Superbia' non sejungitur, eadem est.

Nicolaus de Dinkelspühel, ab oppido Sueviae natali cognominatus, natus circa a. 1360, Professor celeberrimus in universit. Vindob. ibique 1405—1406 Rector, Canonicus ad S. Steph., Theologiae doctor et praeclarus concionator, Alberti V. Austriae Ducis legatus Concilio Constant. interfuit et variis pro universit. et eodem Alberto legationibus functus obiit a. 1433. De eius vita vide: Aschbach, Gesch. d. Wien. Univ. (Bd. I.) p. 430 sqq.; Kropff, Bibl. Mellic. p. 164 sqq.; de scriptis praeter memoratos: Fabricium, Bibl. med. lat. Edit. Mansi Tom. II, p. 29 sub voce 'Dinckelspuhl'; Oudinum, Comment. de scriptt. eccles. Tom. III, col. 2302; Trithemium, De scriptt. eccl. (edit. Coloniae 1531 in 4°) f. 131ᵇ; Gesnerum, Biblioth. universal. f. 519ᵇ; Ossingerum, Biblioth. Augustiniana in append. p. 987; Zeibig, Die Biblioth. d. Stift. Klosterneuburg (Archiv f. Kunde österr. Geschichts-Quellen Bd. V, p. 311 sqq.), qui Trithemio, Gesnero et Ossingero exceptis omnes 'Confessionalis' mentionem iniciunt. Ab hocce vero differt ejusdem auctoris 'Tract. de penitencia et eius partibus', incip.: 'Ecce nunc tempus acceptabile' etc., quem habes in cod. Cremifan. 9 nr. 5.

9, f. 81ᵇ—f. 82ᵃ (manu alia, ut videtur) *Notae duae de necessitate et de conditionibus confessionis, sine titulis.*

Prima incip.: 'Confessionem autem esse necessariam pet. in IIII sic declarat' etc Secunda incip.: 'De condicionibus quas debet habere confessio Nota secundum tho(mam)' etc, sed mutila iam in prima conditione ('quod sit festina') desin. in media pagina (f. 82ᵃ): 'quam eciam sequitur pe(trus) de palude ricar(dus) duran(dus) Joh. neapol. in quodlibeto' . . . Reliqua f. 82ᵃ pars et f. 82ᵇ—84ᵇ integra scriptura carent.

10, f. 85ᵃ—f. 110ᵇ col. 2 (manu ab initio sat sed sensim circa medium minus diligenti saec. XIV; f. 109ᵃ—110ᵇ binis columnis) *'Metrum Fratris Godolfi De vita Sancti Bernhardi.'* (rubr.)

Constat ex versibus hexametris 1891 (vers. 600 in marg. dext. f. 93ᵇ manu saec. XIV. exeunt. suppletus est) et, si vers. 11 priores praefationem dicas, dividitur in capp. 51, quorum inscriptiones festinanti calamo exaratae leguntur paucis exceptis in marg. sup. aut inf., sed in textu capp. 12, 30—33 et 41 exceptis pro iisdem spatia vacua sunt relicta.

Incip.: 'O Tu tytani croceam qui cedere mane
Precipis auroram. piceo cum splendidus orbe' etc.
vers. 12: 'Oppida clara mihi vario burgundia ductu
Claraque robustis surgencia menia. muris' etc.
Desin.: 'Clausus ypogeo latuit set spiritus olim
Alta petens omne cum christo vivit in evum.'

Subscriptio: 'Scriptori munus dabitur bos au[t] equus unus
Explicit expliceat ludere scriptor eat.'

In marg. imo litteris minoribus habes haec: [a] 'fratre Gutolfo edita anno domini M° CC° LXXXX primo Indictione IIII.[a]'

In marginibus notae majorem partem a prima manu scriptae, quae usque ad f. 96[b] haud raro totum marginem implent, et passim breves notae interlineares leguntur; quinque foliorum ultimorum pars inferior humore quodam vitiata est, quare aliquot verba legi fere nequeunt.

Ex hoc cod. auctor eiusque opus laudatur a Fabricio, Bibl. med. lat. Tom. III, p. 80 his verbis: 'Gottulfus, sive Gutolfus circa A. 1270. carmine hexametro scripsit vitam S. Bernardi Clarav., MS. in Monasterio Cremifan. Ord. Bened. in Austria. Incip.: O Tu Titani . . auroram.' (anni notam ex codice emenda.) Hoc opus praeter alia eiusdem auctoris, qui fuit ad S. Crucem (Heiligenkreuz) Ord. Cisterc. in Austria infer. monachus, memorat Chrysost. Hanthaler, Fasti Campilil. Tom. II, P. I, p. 147 sq. (ad a. 1314), quo teste Norimberg. part. II. a. 1745 et 1746 in 4° editum est; Potthast vero in Biblioth. Histor. med. aevi p. 630 et accuratius in supplem. p. 131 dedit hunc editionis titulum: 'Bernardus Gutolfi Monachi. Seu vita sanctiss. P. N. Bernardi prim. Clarav. abb. . . per Gutolfum ord. Cisterc. ad S. Cruc. in Austr. monach. XIII. saec. metrice conscripta: nunc publ. iuris facta atque illustrata a Theoph. Heimb. Norimb. 1749 P. 1. 2. 4°,' quae tamen ad manum non est.

In cod. Pal. Vind. 1737 nr. 5 extat Gutolfi tract. de ordine iudiciario et ibid. cod. 2421 eiusdem regulae grammaticae. (confr. Tabb. codd. Vol. I, p. 282, Vol. II, p. 70); de aliis eius operum codicibus manuscriptis ex biblioth. ad S. Crucem, Campilil. et Mellic. vide Hanthaler l. l.

11, f. 111[a]—f. 123[b] col. 1 (manu alia saec. XIV; binis columnis) *Tractatus duo de fortitudine et de iustitia.*

Prior, qui col. rubro inscribitur 'Incipit tractatus de fortitudine' habet initium hoc: 'Dicto de prudentia et temperantia dicendum est de fortitudine de qua hoc modo dicetur' etc Continet partes X, quarum 'V. pars' dividitur in capp. III. et 'VI. pars' in capp. VI (capp. I. II. V. numerantur) Desin. (f. 120[a] col. 2 lin. 37 sq.): 'quam fidem hosti datam fallere. ut narrat tullius in fide de officiis.' Ead. col. lin. 39 sequitur alter, cujus titulus 'Incipit tractatus de iusticia' legitur in marg. imo, hoc initio: '[D]icto de prudentia et temperantia et fortitudine dicendum est de iustitia. de qua hoc modo dicetur' etc Continet partes VII, quarum VI. pars in capp.

III. et VII. pars in capp. IV dividitur. Caput ultimum, quod codici inest, incip.: '[S]equitur de preparatione orationis' etc, sed praeciditur (f. 123^b col. 1 lin. 43 sq.) his verbis: 'frange esurienti panem tuum. etc. tunc invocabis et dominus exaudiet'. . . Cetera desunt. (f. 123^b col. 2 vacat.)

Ab initio usque ad f. 113^a leguntur inscriptiones rubrae in textu et simul nigrae in margine, postea desunt rubrae (nec non litterae initiales) et passim etiam nigrae. F. 118^b marg. infer. habes notam manu saec. XIV.—XV. scriptam.

Tractatus isti petiti sunt ex summa virtutum a Guil. Peraldo compilata, (incip.: 'Praesens opus habet quinque partes principales' etc et post indicem: 'Cum circa utilia studere debeamus' etc et cap. I: 'Si separaveris pretiosum a vili' etc) ibique sub iisdem tit. tractatum IV. et V. tertiae partis principalis de quattuor virtutibus cardinalibus efficiunt. De Guillelmo Peraldo (Peralto, Paraldo, de Petra alta, a Peira vel Peyra, de Peyrauta, Perault) ex Ord. Praedicat., mort. ante a. 1260 ejusque operibus vide: Quetif et Echard, Scriptores Ord. Praed. Tom. I, p. 131 sqq., qui archiepiscopis vel suffraganeis Lugdunensibus praeter rem eum a nonnullis accenseri argumentis confirmant; Oudinum Tom. III, col. 458 sqq.; Fabricium, Bibl. med. lat. Tom. III, p. 161. In codd. msc. antiquioribus non nisi appellatur 'Frater Guilielmus (Wilhelmus) de Ordine Praed.', exempli gratia in cod. Florian. 136 saec. XIV. (Czerny, Hdschr. p. 64), vel 'Fr. Guilielmus de Lugduno' vel 'Prior Lugdunensis' (haud dubie idem, qui 'Lugdunensis'); in editionibus vero 'Episcopus.' (cf. St. Galler Hdschr.-Catal. p. 266 not. ad cod. 791.)

Ad eundem auctorem quoque pertinet summa vitiorum, (incip.: 'Tractatus iste continet novem partes' etc. et post indicem general.: 'Dicturi de singulis vitiis' etc), quae cum summa virtutum velut unum opus efficiens saepe typis pro diit. De editionibus praeter paullo supra memoratos vide: Hain, Repertor. bibliograph. Vol. II, P. II, p. 26 sqq. nr. 12383—12392; Maittaire, Annal. Typograph. et Denis, Annal. Maittaire Supplem. In edit. 'Antverpiae Apud Martinum Nutium 1587' in 8°, quae mihi adjacet, habes tract. de fortit., qui in cod. integer extat, Tom. I. inde a fol. 131^b et tract. de justit. a f. 152^b et ultima cod. verba f. 161^a col. 1 lin. 22, cum in edit. tractatus usque ad f. 199^b pertineat. Textus non nisi lectiones variantes minoris momenti exhibet, sed nonnullae codicis illis editionis praeferendae sunt; divisio partium eadem est, capitum vero passim discrepat. Fol. 111^a marg. sup. manu saec. XIV. legitur: 'Assit principio sancta Maria meo.'

12, f. 124ª—f. 125ª col. 2 (manu alia saec. XIV.; binis columnis) *Sermones tres anepigraphi de beata Virgine Maria.*

Primus incip.: '[A]udi filia et vide . . . Davit repletus spiritu sancto invitat beatam virginem ad quatuor' etc In fine mutilus est; deest enim particula quarta sive ultima, pro qua tamen (f. 124ᵇ col. 1) spatium vacuum relictum est. Secundus inc.: '[Q]uam pulchri sunt gressus tui . . . In laudem et preconium matris dei per salomonem spiritus sanctus commendat eam a duobus' etc. Ultimus inc.: '[B]eatus venter qui te portavit Luc. XI. Boetius. beatitudo est status omnium bonorum aggregacione perfectus' etc, sed a fine mutilus est, desinens (f. 125ª col. 2 lin. 12) in haec verba: 'Summa enim beatitudo animarum nostrarum in celo in tribus consistit. videlicet' . . . Reliqua f. 125ª col. 2 pars et f. 125ᵇ integrum scriptione vacant.

Nr. 11 et 12 nitidissime scripti sunt in membrana tenuissima. Inter f. 125 et 126 folium unum exsectum videtur.

13, f. 126ᵃᵇ (manu currenti saec. XV.) *Sermo anepigr. de purificatione virginis Mariae.*

Incip.: 'Festum luminum dicitur propter virginem beatam quia ipse fidelis cogitare posset' etc Desin.: 'per passionem christi omnia facinora sunt deleta Apoc. 1.' Mutilus in fine videtur; aliquot verba Germanica immixta sunt.

14, f. 127ª—f. 204ᵇ (manu eadem, ut videtur) Opus anepigraphum. In catalogo f. 1ª habes titulum: *'Auctoritates doctorum divise in septem partes.'*

Est auctoritatum ex Patribus ad totam fere theologiam pertinentium collectio, quam instructionis causa confectam puto. Laudantur auctores ecclesiastici: Augustinus, Hieronymus, Cassiodorus, Beda, Gregorius, Maximus, Origenes, Ambrosius, Haymo, Isidorus, alii.

Praemissus est partium sive librorum argumentum, cuius initium est: 'Prima pars continet. de patre et filio de angelis de Adam / de fide antiquorum / de prophetis / de Apostolis / Secunda pars continet. de intellectu scripturarum de diapsalmate (leg. 'diaplasmate') de obelo et Asterisco de divitibus / Tercia de sacrificiis paganorum et nostris' etc et finis: 'Septima de restauracione angelorum et hominum de dyabolo de Antichristo de ultimo iudicio de resurreccione. de Jehenna ante iudicium et post' Opus incip.: 'Prima pars / pater iste familias homo dicitur similitudine. non veritate / nullus existimet christum ideo habuisse humanam animam quia dictus est homo. Nam et deus pater dictus est homo' etc Continet auctorit. 122, quae in hac et in sequentibus part. in margine numerantur. F. 135ᵇ 'secundus liber' (auct. 163); f. 149ª

'tercius liber' (auct. 95); f. 160[b] 'quarta pars' (auct. 132); f. 171[b] sine tit.: '[Q]uinta pars' etc (auct. 186); f. 190[b] sine tit. 'Sexta pars' etc (auct. 93) et f. 198[a] sine tit. inc.: 'Septima pars Bed. C. XLVIII. M. Quanta hec tribulacio gravior ceteris tanto est temporis brevitate moderacior' etc Continet auct. 71 et desin.: 'nam et si qua illic sic alii habent ut haberi ab aliis nequaquam possint cuncta tamen per caritatem singulorum sunt. et sic est finis Anno d.(omini) 1422. in die sanctorum martirum Gervasii et Protasii / in Stain hora 4.' Margini sup. saepius librorum numeri ascripti sunt.

15, f. 204[b]—f. 210[a] (eadem manu) *Quaestiones tres methodo scholastica resolutae, sine titulis.*

Prima incip.: 'Queritur utrum ysaias quando dixit regi Ezechie morte morieris et non vives / fuerit prophetice locutus et videtur quod non' etc Secunda (f. 206[b]): 'Utrum christus integer resurrexerit' etc Tertia (f. 208[b]): 'Plorabitis et flebitis vos. queritur utrum apostoli in illa tristicia meruerint vel demeruerint' etc mutila in f. 210[a] fine insistit his verbis: 'ysa. 54 vulneratus est propter iniquitates nostras // 3[a] causa est ex proximorum' . . . Praeter libros biblicos laudantur: Cassiodorus, Ambrosius, Dionysius, Isidorus.

Fol. 210[b] scriptura vacat.

16, f. 211[a]—f. 215[a] (manu saec. XV. exeunt., sed alia, quam praecedentia) 'Sequuntur quuntur (sic) *quedam mutaciones eciam addiciones ordinacionis prioris in causa Cruciate contra dampnatos hereticos hussitas de consensu et certa sciencia Reverendissimi patris domini Laurencii Episcopi ferrarien(sis) ac sancte Sedis apostolice legati ex causis pro informacione Rectorum Ecclesiarum parrochialium facte.*'

Initium: 'Item Ordinacio prior de habendis processionibus imprima (leg. 'in prima') sexta feria mensis servetur in forma nisi aura mala aut discrimina viarum seu alia causa racionabilis impediret' etc Desin. (f. 214[a] lin. 4): 'Si quis vero ultra contrarium fecerit talis non tenebitur pro absoluto' Adjecta sunt: (f. 214[a]) 'Advisamenta pro cruce signatis'; (f. 214[b]) 'De modo Absolvendi', 'Forma absolucionis pro illo qui crucem assumpsit' et (f. 215[a]) 'Forma absolucionis pro tribuentibus.'

Laurentius Rovarella Episcopus Ferrariensis iam 23. Mai 1467 in Germaniam a Paulo Papa II. missus, ut Germanos adversus Turcos concitaret, diaetae Nürembergensi (Jul.—Aug.) 1467 interfuit; idem ab eodem 21. April. 1468 legatus a latere eo missus est, ut bullas contra Georgium Podiebrad regem Bohemiae eiusque asseclas 20. April. eiusdem anni

datas exequendas curaret. Cf. Palacky, Gesch. v. Böhmen Bd. IV, Abth. 2, p. 468 sqq., p. 519 sqq.; Raynaldum, Annal. Eccl. ad a. 1467, Edit. Mansi Tom. X, (Lucae 1753) nr. XV. p. 447 et ad a. 1468, ibid. nr. I. sqq., p. 450 sqq. Quae in eadem re 9. Jul. 1468 decrevit, extant in cod. Pal. Vind. 3484 nr. 18 tit. 'Laurentius episc. Ferrar. . . . Litterae de praedicatione crucis contra Georg. Podiebrad una cum bulla indulgentiarum et altera de poenis, quas in currunt fautores haereticorum' et mutila ibid. cod. 4975 nr. 99 (cf. Tabb. codd. Vol. II, p. 309, Vol. III, p. 462 et Palacky l. l. p. 590 sq. in nota); ad haec decreta vel similia mutationes nostrae, quae ad dioecesin Pataviensem spectant, referendae sunt.

Ejusdem Laurentii litterae datae 'Nurenberge . . a . . 1467 . . die 25. augusti' . ., quibus pacem ad quinquennium per Germaniam duraturam indixit, habentur in cod. Cremif. 342 nr. 3. De excommunicatione Georgii Podiebrad 23. Dec. 1466 a Paulo Papa II. facta vide cod. Cremif. 4 nr. 14—16.

F. 215[a] pars inferior nec non f. 215[b]—216[b] scriptura carent.

17, f. 217[a] (eadem manu, ut videtur, qua nr. 13) *Notata aliquot theologica, sine titulis.*

Primum inc.: 'Unus modus est quod procedat de preceptis' etc; ultimum: 'Humilitas ad multa valet' etc Nonnulla vocabula Germanica immixta sunt; in marg. sup. quaedam habes tentamina calami. Fol. 217[b] vacat.

18, f. 218[a]—f. 221[a] (manu alia) *Ruperti de Welcz vicarii generalis et cancellarii Curiae Pataviensis instrumentum, quo litterae Fernandi Lucensis Episcopi, apostolicae sedis nuntii, aliorum una cum bulla Martini Papae V. contra Hussitas promulgantur pro dioecesi Pataviensi, sine titulo.* (Copia.)

Initium: 'Rupertus de Welcz Canonicus et in spiritualibus Viccarius generalis Ecclesie ac Cancellarius Curie pat. . . Abbatibus prepositis . . . Nec non Ecclesiarum parrochialium Rectoribus . . . Ceterisque presbiteris . . per dyoc. pat. . Salutem in domino et infra scripta pro conservacione Sancte christiane fidei firmiter adimplere / literas Reveren. in christo patrum . . ffernandi . . lucen. Episcopi Apostolice sedis nunctii. ludovici patriarche Aquilegien.' etc (lin. 14): 'noveritis recepisse ac per Stephanum notarium nostrum infrascriptum transsummi et in publicam formam redegi fecimus per omnia in hec verba Reverendis in christo patribus . . Patriarchis Episcopis . . . . Nec non ceteris christiane religionis professoribus . . ad quos presentes litere pervenerint ffernandus . . lucen. Episcopus . . . ludovicus Patriarcha Aquilegien.' etc (lin. 24) 'Noveritis quod nos per . . . Sigis-

mundum Romanorum . . . Regem fuimus . . requisiti . ut literas apostolicas infrascripti tenoris . . deberemus transsummi facere et insinuare Eas igitur literas . . . transsumi fecimus . . quarum tenor sequitur et est talis (f. 218[b]) Martinus Episcopus servus servvorum dei' etc (lin. 6): 'Omnium plasmatoris domini qui se pro dominici salvacione gregis' etc Haec bulla desin. (f. 220[a] lin. 22 sq.): 'Datum florencie Kal. Marcii. pontificatus nostri anno tercio' et litterae Fernandi lin. 3 post: 'Datum et actum in montibus Chutten. pragen. dioc. . . Sub Anno A nativitate domini Millesimo quadringentesimo vigesimo In diccione tercia decima die vero veneris. decima sexta mensis Augusti . . Pontificatus . . . Martini . . pape quinti predicti Anno tercio . . . Sigismundo Roman. . . Rege predicto feliciter regnante. Presentibus ibidem Illustribus principibus dominis (f. 220[b]) Wilhelmo Bavarie Johanne de Sagan' etc, denique totum instrumentum desin. (f. 221[a] lin. 13 sqq.): 'Datum et actum in Chr(emsa?) in Curia nostra de Canali Anno domini M° CCCC° vigesimo die decima octava mensis Septembris Indiccione tercia decima. Hora terciarum vel q.(uasi) Pontificatus . . . Martini . . papa (sic) quinti Anno tercio. Presentibus ibidem . . . domino Nicolao Commissario nostri decanatus in Chr. domino Wernhardo Wyels. Plebano in Vttaw Allexio scolastico. domino floriano . de Welcz Capellano ibidem Nicolao iudice . dotis Ecclesie parrochialis in Chr. et Stephano Hubmer de Patavia. Presbiteris et laicis Salczburgen. Pat. dyocesum Testibus ad premissa vocatis pariter et rogatis.'

Sequitur notarii testimonium: 'Et ego Stephanus Treperger Clericus pat. dioc. publicus Imperiali auctoritate Notarius ac supradicti domini mei Ruperti scriba' etc.

De Martino Papa V. (1417—1431) confr. cod. Cremif. 10 nr. 4; de bulla cruciata contra Hussitas Palacky, Gesch. v. Böhm. Bd. III, Abth. 2, p. 90 sq. Habes eam editam apud Cochlaeum, Histor. Hussit. lib. V, p. 183—186, quae a codice paullum differt. De publicatione per Fernandum (Ferdinandum) Episc. Luc. et apost. sed. legat. 16. Aug. 1420 in montibus Kuttensibus (Kuttenberg) praesente Imperatore Sigismundo facta vide Palacky l. l. p. 148 not. 118, in qua habes enumeratos, qui nobiliores aderant; nostram vero pro dioec. Patav. promulgationem, quam in urbe Chremsa Austriae infer. factam puto, et Rupertum de Welcz nullibi memorant Hansizius, Germania sacr. Tom. I,; Erhard, Gesch. d. St. Passau; Kinzl, Chronik d. Städte Krems, Stein. Rupertus haud dubie oriundus fuit ex familia de Weltz sive Weltzer, iam saec. XV. in Austria super. florenti, sed Hoheneck

(Stände d. Erzh. Oesterr. o. d. Enns) inter plures ex hac familia nihil habet de nostro. Litterae Ruperti de Weelcz vicar. gen. et cancell. Curiae Pat. de synodo provinciali Patav. datae 'Patavie die XXIIII mensis Novembr. a. 1419' extant in cod. Pal. Vind. 13756 nr. 11 (Tabb. codd. Vol. VII, p. 260).

19, f. 221^b—f. 222^a (manu eadem, ut videtur, qua nr. 14) *Sermo anepigr. super illud: 'Quis prior dedit ei et retribuetur ei Ro. 13.'*

Incip.: 'Quis prior . . Prius aliquod dicitur retribucio posterioris / ergo nobis iam primo convenit dare' etc Mutilus a fine est, desinens in haec verba (f. 222^a lin. 4 sq.): 'A peccatis et morte eum liberaret ut dicitur Ecclesiasticus quartum est' . . . Reliqua f. 222^a pars vacat.

20, f. 222^b—f. 240^b (eadem manu, qua nr. 14) *Sermones tres quadragesimales.*

Primus rubr. col. inscriptus 'sermo bonus' incip.: 'Beati qui audiunt verbum dei . . Luc. XI Mat. VII / Marc. 4. Augustinus volens fideles instruere qnaliter. tempore quadragesimali debeant se tenere' etc Dividitur in partes IV. Secundus anepigr. inc. (f. 231^b): 'Est puer unus hic qui habet quinque panes Joh. 6 Quia secundum philosophum primo . Ethicorum sermones exquirendi sunt secundum datam miseriam / et quia nunc sumus in medio quadragesime' etc Dividitur in partes VI. Fol. 238^b legitur: 'Nota secundum Aug. Tropoloice per navym potest intelligi quelibet fidelis anima' etc Circa finem f. 238^b sequitur sermo III. item anepigr. hoc initio: 'Cum intrasset iesus carphanaum accessit ad eum centurio In quibus verbis tria implicantur primum est dei ad animam dignacio graciosa' etc, sed mutilus desin. (f. 240^b lin. 6 sq.) his verbis: 'quoniam tu es tota spes et fiducia mea' . . Prima sermonis pars integra videtur, secunda et tertia desunt.

21, f. 240^b—f. 276^a (eadem manu) *Excerpta quaestionesque theologicae, sine titulis.*

Sunt excerpta (praesertim notae) numero 30 et inter haec quaestiones numero 50, plerumque morales, methodo scholastica breviter resolutae, quae majorem collectionis partem occupant.

Initium: 'Nota quadruplex est lex scil. naturalis / Mosaicalis / Civilis / et ewangelica' etc Quaestio I. rubr. col. inscripta 'Dubium' est haec (f. 241^b): 'Sed fit ne legislatoribus peccatum / eo quod permittunt peccata fieri' etc et quaestio ultima (f. 273^a): 'Utrum quilibet homo naturaliter propagatus contrahat aliquod peccatum secundum communem legem' etc

F. 254ᵃ—255ᵇ insertus est sermo rubr. col. inscriptus 'ewangelium in vigilia assumpcionis beate virginis' hoc initio: 'Extollens vocem quedam mulier Luc. XI Ubi apparet magna fiducia illius mulieris in duobus' etc tota collectio finitur sermone anepigr., qui (f. 275ᵃ) incip.: 'Dispondi (leg. 'Despondi') enim vos uni viro . . I Cor. 12 Aug. li. primo de virg. Ego licet laudacionem non acceperim virginitatis' etc, sed abrumpitur in fine f. 276ᵃ his verbis: 'omnes pene relicto deo ad transitoria se convertunt Ideo benignus dominus contempni'... Finis deest. Laudantur auctores: Augustinus, Chrysostomus, Isidorus, Gregorius, Hieronymus, Beda, Ambrosius, Anselmus, Bernhardus, Dionysius, Origenes, Thomas (Aquinas), Raymundus (de Pennafort), Aristoteles, Seneca, Boethius, alii.

F. 243ᵇ in marg. infer. legitur 'Prothema in festo assumpcionis vel vigilia' (virg. Mariae), inc.: 'Excellencia presentis solempnitatis nobis hodie proponitur in Collecta' etc et f. 246ᵃ, 254ᵇ, 257ᵃ, 261ᵇ, 262ᵃ in marg. notae. Passim verba Germanica intermixta sunt. F. 276ᵇ vacat.

22, f. 277ᵃ—f. 290ᵃ (eadem manu) *Sermones tres: in purificatione virginis Mariae, 'Dominica secunda penth.'* (rubr.), *'in dedicacione ecclesie'*. (rubr.)

Primus anepigr. incip.: 'Postquam impleti sunt dies purgacionis marie Luc. secundo Solet dici vulgariter consonus esto lupis cum quibus esse cupis' etc Secund. inc. (f. 285ᵃ): 'Homo quidam fecit cenam magnam luc. 14 Homo quidam propter singularitatem ipsius' etc Tert. (f. 287ᵃ): 'Domus mea domus oracionis vocabitur / Hoc verbum potest pertractari in triplici sensu' etc Desin.: 'subiecit in secula seculorum laudabunt te.'

23, f. 290ᵇ—f. 292ᵇ (eadem manu) *'notabile utile ad I librum senteneiarum.'*

Agitur de variis Dei nominibus. Init.: 'Quia distinccio nominum et noticia eorum in proposito multum est necessaria Ideo est primo advertendum quod secundum Jacobum de alta villa / Nominum significancium Deum quedam sunt essencialia' etc Finis: 'nisi ista trinitas esset / ut unus dominus deus esses (?).'

24, f. 293ᵃ—f. 301ᵃ (eadem fortasse manu, qua nr. 8) *Tractatus de poenitentia, sine titulo.*

Praefatio incip.: 'In principio narracionis nostre illius graciam et adiutorium imploro qui est principium omnis gracie' etc Auctor nescio quis praefationis finem facit his verbis: 'Hec plura ad sananda peccatricis anime vulnera prout plenius (f. 294ᵃ) et perfeccius possim auxiliante spiritus sancti gracia edocebo.' Tract. ipse incip.: 'Cum igitur prelatus aliquis

ordinis nostri iudicium habens et regimen animarum' etc Continet capp. 14, sed ultimi non nisi haec verba super sunt: 'De accidia et eius ramis que potest afferre tedium' Cetera desunt; sequitur spatium vacuum aliquot linearum.

Idem tract. et ipse anonymus extat in cod. Florian. 279 nr. 4 (Czerny, Hdschr. p. 116) et in cod. Sangallensi 927 p. 364 sqq. (St. Galler Hdschr.-Catal. p. 349), in quibus vero inscribitur: 'liber erudiens qualiter homo per penitenciam . . . . expurgari debeat hic liber intitulatur medele (in Sangall. 'medela') anime vulnerate'; in priore cod. foll. 18, in altero pagg. 42 in 4° implet. Codici nostro ergo dimidia fere pars inesse videtur.

25, f. 301^{b}—f. 316^{a} (eadem manu, qua nr. 14) *Sermones octo et themata duo in evangelia dominicalia, sine titulis.*

Sermo I. de dom. I. post oct. Pent. incip.: 'Homo quidam erat dives Luc. 16 Nota Queritur utrum circa ornatum exteriorem sit virtus vel vicium' etc Secuntur de dom. II.—IV. sermones singuli, tum thema de dom. V., serm. tres de dom. VI. et unus de dom. VIII., denique thema de dom. XII. post oct. Pent. hoc initio: 'Apprehendens eum de turba seorsum Cris. instruens nos ut opera nostra a vana gloria custodiamus' etc.

26, f. 316^{ab} (eadem manu) *Notata aliquot theologica.*

'Notabile' primum incip.: 'Quid oportet nos facere inquam ut cum eo exaltari mereamur' etc et ultimum: 'Nota quod aliqui recipientes magna dona dei' etc.

Nr. 14, 15, 20—23, 25, 26 nomina auctorum linea plerumque rubra aut nigra distincta exhibent.

27, f. 317^{a}—f. 341^{b} (manu alia saec. XV. incip.) *Johannis de Deo liber poenitentiae.*

Inscriptio: 'Ad honorem romane ecclesie et eius venerabilis patris sive presulis Innocencii quarti Incipit liber penitencie immortalis a magistro Johanne de deo editus et veteri et novo testamento et iure canonum fideliter aprobatus (?) in quo subcumbit falsitas et veritas illuces [cit].'

Prologus incip.: 'Uenerabili patri ac domino a divina providencia universalis pon. (sic; fortasse legendum 'urbis bononiensis') episcopo et veneralibus (sic) viris ibidem constitutis et universo capitulo eiusdem Magister. Jo de Deo doctor decretorum canonicus eorum et servus ipsorum . . salutem' etc (Lin. 6): 'Ego Jo de Deo servus sanctitatis mee post multos libellos et commentarios' etc (lin. 10): 'instancia precum multorum fratrum diversarum religionum et consorciorum bon. civitatis et dyoc. compulsus scil. de regulis penitencialibus librum componere ex audem (sic) divine legis

et commentis et corporis decretalium et praecipue decretorum' etc (lin. 22): 'Sane liber per VII libellos est distinctus ad instar spiritus septiformis et per LXXII[os] titulos ad instar septuaginta duorum discipulorum' etc Posterior prologi pars argumenta librorum et capp., sed libb. III. et V. non nisi obiter, enumerat; initia libb. VI. et VII. non apparent. Liber I. inscriptus 'De confessione infirmorum et eorum penitencia' incip.: 'Illud tene quod subtiliter et astute debes ab infirmis inquirere' etc Continet capp. 16. F. 322[b] 'Incipit secundus liber de locis' etc (cap. 1) F. 325[a] 'explicit liber II. ubi et in quibus locis fit (lege 'sit') penitencia a canone diffinita et quid iuris cum non invenitur a canone diffinita. Tercius liber de origine peccati' (titt. VI; capp. 9) F. 328[b] 'Incipit liber quartus' (articuli V; capp. 10) F. 333[b] 'explicit liber IIII' et liber V. inscriptus est: 'Confessio decani vel archidiaconi vel archipresbiteri vel presbiteri vel alicuius persone cathedralis (capp. 7) F. 335[b] 'Incipit VI. liber de penitencia laicorum.' Ad istum librum, qui est codicis, saltem quoad inscriptionem, ultimus, pertinere videntur capp. 8, quorum ultimum (f. 337[b]) inscribitur: 'De penitencia puerorum infra quatuordecimum annum et cui debent confiteri.' Postea secuntur capp. 7, quorum tituli leguntur hi: 'Qualiter purgari debent peccata Rubrica', 'Qüe bona veniant veraciter penitenti', 'Que mala eveniant inpenitentibus', 'Que sit differencia inter peccata mortalia et criminalia', 'De penitencia usurariorum', 'De falsariis et penarum' (sic), denique 'De voto' etc, quod inc.: 'Videndum est quid sit votum' etc et desin.: 'Item si commutetur in melius scil. de m̄r̄ (?) m̄r̄ (?) pervenit Explicit opus fratris' et iterum col. rubr. 'Explicit opus fratris etc.'

Deinde diversis manibus saec. XV. incip. habes hoc: 'Confessio VIII modis fieri debet Primo Quis quit ubi quociens cum quo cur quomodo quando' et dicta haec:

'Socrates Scienciam pocius quam famam intende famam enim fallere sepe poteris et scienciam nunquam Idem nulli imponas quod ipse pati non posses Hoc exibe quod tibi optaris.

Ysa. Ve qui predaris nonne ipse predaberis celesti benediccione.

Ysa. Veniat maledicio super domum furis ffuris et iurantis in nomine meo menda.

Salomon si pulchra exspecta modicum et non eris.'

Codicem plurimis calami mendis scatere apparet; inscriptiones capp. litteris paullo maioribus marginibus plerumque ascriptae sunt.

De hocce tract. vide: [Savigny, Gesch. d. röm. R. V, p. 482]; Denis, Codd. Theol. Vol. II, col. 1790 sq. ad Cod. DCCXLIII (bis) (nunc cod. 2217 nr. 1), ubi legitur initium: 'Venerabili patri ac domino A. divina providentia Ville Bonon. episcopo — etc. Ea est regula veritatis a patribus approbata' etc et nota: 'Tò A. librariorum est; nullus enim Bononiae Episcopus circa a. 1247. quo scripsit Johannes noster Ulyssiponensis, nomen ducit ab hac litera. Poenitentiale istud VII. Libris constans, . . . qua ratione ad typos nunquam eluctatum sit, miror.'

Johannes de Deo, patria fuit Portugallensis, Decretorum doctor celeberrimus Bononiae, ubi certe usque ad a. 1253 docuit, et ab a. 1247 canonicus Ulyssiponensis. De eo eiusque operibus vide: Schulte, Lehrb. d. Kath. Kirchenr. p. 57 sq.; Oudinum Tom. III, col. 177 sqq. (ad a. 1240); Fabricium, Bibl. med. lat. Tom. II, p. 21 sub lit. D; Cave, Hist. liter. Vol. II, p. 300, qui omnes poenitentiale memorant. Ejusdem summarium, quod dedit Possevinus, Apparat. sacr. Tom. I, p. 865 quoad essentiam quidem cum illo prologi nostri concordat, sed tract. ipse manifeste contractus est, ex. gr.: liber III. teste prologo per VIII titulos distinctus non nisi titt. VI ac liber V. per XXI titt. distinctus non nisi capp. 7 exhibet, praeterea initium: 'Ea est regula' etc, quod post dedicationem habent Denis et Oudinus l. l., nec non initium libr. VII. nullibi in codice deprehendi; ergo opus nostrum, quod pro titt. 72 in prologo promissis omnino capp. 58 continet, ex maiore eiusdem auctoris poenitentiali excerptum puto.

Excerptum aliud ex poenitent. tit. 'Summa minor Magistri Joh. de Bononia de confessione et multis aliis bonis' a nostro, ut initium testatur, diversum recenset Denis Vol. I, col. 974 Cod. CCLXX. (nunc cod. 4180 nr. 19) In cod. Cremif. 50 nr. 6 habetur Joh. de Deo 'liber quintus' summae poenitent., qui vero, si lect. variantes multas excipias, unus idemque est cum libr. II. tract. praesentis. Alios poenitentialis codd. mscr. citant: Gerbertus, Iter Alemannic. p. 351 ex biblioth. Ebersheimensi; Czerny, Hdschr. p. 138 ex cod. Florian. 341 nr. 4, in quo deest praefatio; Schulte, Die Rechtshandschr. d. Stiftsbibl. zu Göttweig etc (Wiener Sitzgsbericht. Bd. 57, p. 574, 606 sq.), ubi habes nostrum prologi et libr. I. initium.

28, f. 342[a]—f. 367[a] (manu alia) *Passio Jesu Christi secundum quattuor evangelistas eiusque expositio, sine titulo.*

In catal. f. 1[a] non satis recte legitur: 'Passio domini secundum Johannem per modum sermonis.'

Fol. 342ª marg. super. scriptum est: 'In nomine domini Amen'. Opus, quod capitum distinctione caret, incip.: 'Egressus iesus trans torrentem cedron ubi erat ortus Joh. XVIII Cum dominus venisset ad ortum in qua (sic) causa oracionis sepe intravit cum discipulis suis / Nota christus capi voluit in ortu sicud dicunt Cris. et Aug. ut satisfaceret peccato primi hominis' etc Fol. 355ª et f. 361ª adsunt lacunae aliquot linearum. Desin.: 'Caput autem inclinavit i. e. gracias agens patri quia obedienciam usque ad crucem patri conservavit et per mortem suam redempcionem humani generis conservavit.' Textus passionis litteris paullo maioribus scriptus et nomina auctorum linea rubra distincta sunt. In expositione citantur: libri biblici, Chrysostomus, Bernhardus, Gregorius, Beda, Hieronymus, Ambrosius, Anselmus, Origenes, Glosa, Seneca, Brito (f. 358ᵇ), 'Talmot' (f. 360ª), 'Cancellarius' (f. 366ª) et saepissime Augustinus.

29, f. 367ᵇ—f. 377ᵇ (eadem manu) *Sermo anepigr. in coena Domini de corpore Christi.*

Incip.: 'Probet autem se ipsum homo . . I. Cor. XI Apostolus nos monere volens ut sacramentum domini recipiamus hortatur quemlibet ut se ipsum probet' etc (Lin. 9): 'Quia in hoc excellit Curia domini nostri iesu christi omnes curias seculares' etc Desin.: 'quarta plus quam maxima qua in eternum glorificamur Quod nobis prestare dignetur.' Ad sacerdotes regulares habitus esse videtur. Laudantur praeter libros biblicos: Augustinus, Albertus Magnus, Gregorius, Bernhardus, Chrysostomus, Alexander papa (f. 370ᵇ), Hugo (f. 370ᵇ), Soccus (f. 374ª), Glosa; nomina auctorum linea rubr. distincta sunt.

30, f. 378ª—f. 383ª (manu alia) *Sermo alius anepigr. de corpore christi.*

Incip.: 'Probet autem . . . Apostolus nos movere volens ut sacramentum domini digne recipiamus' etc (Lin. 10): 'Notandum autem quod ille qui debet recipere hoc divinissimum sacramentum quinque debet probare' etc Lineae 9 priores concordant cum lin. prioribus sermonis praeced. nec non paucis abbreviatis f. 378ª lin. 15—f. 379ª lin. ult. huius serm. cum f. 372ª lin. 21—f. 373ᵇ lin. ult. illius, textus residuus differt. Desin.: 'Cum tali devocione et mentis exaltacione recepit ille de quo dicitur Luc. XIX excepit illum gaudens.' Fol. 367—378 partim humore obfuscata sunt.

31, f. 383ª—f. 387ᵇ (eadem manu) *De ecclesia et eius partibus, sine titulo.*

Agitur praecipue de earum mystica significatione. Incip.: '[E]st autem ecclesia sic edificanda Parato namque funda-

menti loco iuxta illud bene fundata est' etc Desin : 'Qualiter ecclesiam ingrediens signo crucis se munit dicetur in prohemio quinte partis.' Alia manus saec. XV. addidit: 'amen Bonau'(entura?). Fragmentum vero omnino non est Bonaventurae, sed petitum est ex Rationali divinorum officiorum Guilielmi Duranti, in quo lib. I. cap. I. 'De eccles. et eius partibus' partem posteriorem et eam maiorem efficit, ex. gr. in edit. Ulmae 1473 'per ioh. zeiner ex Rutlingen' in Fol. (Hain, nr. 6474) legitur paucis variantibus exceptis fol. III. col. 1 lin. 43—f. V.[b] col. 2 lin. 15. De auctore, qui fuit Ord. Praedicat. obiitque a. 1296, confr. cod. Cremif. 50 nr. 4.

Nr. 28—31 passim adjectae sunt manu posteriore saec. XV. breves notae marginales (nr. 28 et interlineares), haud raro Germanice, partim rubro, partim nigro col. scriptae.

32, f. 387[b]—f. 388[b] (manu alia) *Vocabula quaedam Latina alphabetice digesta cum interpretatione Germanica, sine titulo.*

Primum est hoc: 'Abstractum gefrūme das dye gancz gemain macht .i. enchucht'(sic) etc Ultimum: 'Vicissitudo ein wandelper d'r vnstetikayt od' ein bedakchung der andrung.' Alia manus saec. XV. ascripsit: 'tropoloya auzlegung noch d' sel. Sugestio dyaboli dy furpildung des tewfls.' In marg. litterae alphabeti col. rubr. leguntur.

Fol. 389[a] scriptione vacat.

33, f. 389[b] (manu parum diligenti saec. XV. exeunt.) *Notae tres, Germanice; sine titulis.*

Prima, in qua Evae peccatum in paradiso comparatur cum eucharistiae sumptione, incip : 'Chramchait v'treibt man mit seim wid'tail' etc Secunda et tertia, in quibus de virginis Mariae sub cruce filii stantis dolore agitur, sunt minus accurate translatae ex locis duobus, qui in expositione supra sub nr. 28 recensita f. 363[b] lin. 14—24 et f. 364[a] lin. 18—364[b] lin. 13 leguntur. Secunda, quam, ni fallor, rectius dixeris carmen versus 17 quamquam incorrectos, 'Kurzzeilen' quos vocant, continens incip.: 'Stabat iuxta crucem / Dy mut' d' parmh'czichait / volls iamers mut' suzzichait' etc et tertia, quae quidem in fine mutila est: 'O mater pietatis. O gutige mut.' warumb hast nicht dein achsel vnd'gesaczt den fuzzn̄ deins sum' etc.

34, f. 390[a]—f. 393[a] col. 2 (manu saec. XIV; binis columnis) *Stella clericorum.* Hunc titulum habes in fine.

Incip.: 'Quasi stella matutina . in medio nebule . id est peccatorum Nota quod proprietates huius stelle matutine possunt referri ad quemlibet doctorem' etc Continet capp. 21, quorum ultimum incip.: '[L]egitur in allexandro reg[e]' etc

et desin.: 'qui vos ad tantam graciam elegit Qui vivit . . . Amen.' Sequitur haec subscriptio:

'Explicit Stella clericorum per manus
Wolfgangi Sacerdotis.' atque:
'Lector amore Dei sepe memento mei
Finivi librum scripsi sine manibus istum.
Detur pro penna scriptori bos et asinus.'

Inter operis finem et singulas subscriptionis lineas spatia vacua sunt relicta; litt. initiales in margine positae sunt aut desunt. Dextra et superior fol. 393 particula abscissa est.

Tractatus saepe typis editus est; Hain, Repert. bibliogr. Vol. II, P. II, p. 359 sqq. sub nr. 15060—15080 memorat editiones 21, quae usque ad a. 1498 prodierunt. Mihi adjacent duae in 4°, prior sine loc. a. et typ. nom. (Hain, nr. 15074), cujus tamen non nisi foll. 8 priora et f. 12 sive ultimum supersunt, et altera 'Impress. Auguste per Joh. Froschauer. Anno dom. M.CCCCC.III.' foll. 15 complectens, quae in textu eiusque ordine et divisione saepe inter se differunt. Codicis textus magis ad edit. priorem accedit, sed ad calcem brevior est; nam ultima cod. verba leguntur in fine cap. XXI. edit. (f. 8[b] lin. 11). Post cap. 14 verba: 'Ambulavimus cum consensu' (f. 392[a] col. 2) codici deest altera cap. XIV. pars et reliqua cap. 14 pars efficit edit. cap. XV. partem I.; capp. 15 et 16 respondent edit. capp. XVI. et XV. part. II., sed multum discrepant; praeterea cod. lectio passim paullo brevior est et saepe ab edit. differt. Capp. divisio et ordo praeter capp. 14—16 concordat. Capp. 14—16 paucis mutatis efficiunt cap. XI. edit. alterius, in qua ultima cod. verba leguntur circa finem cap. XVI. (f. 12[b] lin. 23).

Idem opusculum saepius vero discrepans extat in cod. Cremif. 26 nr. 10. De aliis codd. mscr. vide: Braun, Notitia de codd. mscr. in Bibl. monast. ad Ss. Udalr. et Afr. Augustae p. 202 in indice; Tabb. codd. Vol. III, p. 612 in indice; cod. Florian. 318 nr. 2 (Czerny, Hdschr. p. 129); St. Galler Hdschr.-Cat. p. 622 in indice: omnes codd. anonymi sunt excepto Sangallensi 36 p. 525 sqq., in quo legitur: 'Liber qui vocatur Stella clericorum quam composuit magister Guido.'

35, f. 393[a] col. 2 marg. infer. (manu saec. XV.) *Versus 8 Leonini qui dicuntur de virtutibus agni Dei cerei, sine titulo.*

Primus est: 'Balsamus et munda cera cum crismatis unda' et ultimus: 'Peccatum frangit ut christi sagwis (leg. 'sanguis') et angit.'

Habes hos versus editos apud Mabillonium, Museum Italic. Tom. II, p. 377, ubi praemissa est nota: 'Urbanus (Papa) V. pro

magno munere misit Imperatori unum agnum cum his versibus,' sed vers. 7 et 8 inverso ordine leguntur. Iidem extant in cod. Florian. 350 nr. 2 (Czerny, p. 142) et in Sangallensi 932 (cf. St. Gall. Hdschr.-Cat. p. 532 in indice). De versibus Leoninis confr. Fabricium Bibl. med. lat. Tom. IV. p. 263 sub voce 'Leo'.

36, f. 393[b] (eadem manu, ut videtur, qua nr. 13) *Notae theologicae tres, sine titulis.*

Initium primae, in qua de diversis gradibus beatorum, ut videtur, agitur, resectum est; in fine legitur: 'Hec petrus pichwort.' De Petro Reicher de Pirchenwort, Theolog. doctore et profess. in universit. Vindob., Canonico ad S. Steph., mort. 1436 ejusque scriptis vide Aschbach, Gesch. d. Wien. Univ. (Bd. I.) p. 443 sqq. In secunda nota agitur de praescientia divina, in tertia de trinitate; secund. incip.: 'Nota quod presciencia divina respicit futura secundum duo' etc.

37, f. 394[a]—f. 408[b] (manu diligenti saec. XIII. incip.) *'Metro distincta nunc. Incipit orthografia.'* Hic titulus litteris paullo maioribus scriptus est.

Sunt versus 891, plerumque hexametri et haud raro Leonini, in tres libros digesti, ut testantur vers. 361, 708 infra allati, sed haec divisio nullo spatio interiecto indicatur.

Incip.: 'Uox est ut dicunt. aer tenuissimus ictus.
Aut hoc sensibile proprie quod discitur aure.
Articulata ue non. uox litterulata fit aut non.
Litterulata potest scribi. contraria numquam.' etc
(f. 400[a] lin. 2 sqq.) vers. 361 sqq.:
'Finitur primus liber. edocet inde secundus
Litera. litterulas. ubi non ubi transeat in quas.
Que sit cognitio sua. vel quis cuiuslibet ordo.' etc
(f. 405[b] lin. 18 sqq.) vers. 708 sqq.:
'Tercius hinc sequitur. cuius tractatus habetur.
Et quid sillaba sit. numero quo crescere possit.
Singula qua serie. qua voce sit. atque tenore.' etc
Desin.: 'Vt respondendi vult verba vel inparitandi.
Si rogo quid summum sit vita dat quis honestum.
Ecce fit ex uno sententia congrua verbo.
Finis *orthographie prisciani.*'

Sequitur spatium vacuum aliquot linearum.

Opus omnino non est grammatici praeclari Prisciani, cujus grammatica (libri XVIII) habetur in cod. Cremif. 174; nam Fabricius, Pauly, Bähr, Teuffel ibidem laudati prorsus silent de tali Prisciani opere, quod et in editionibus, ex. gr. Venet. 1481 in Fol. et Lips. 1819 in 8° (ed. Krehl), non legitur. Auctor nescio quis medii aevi, id quod versus Leonini haud

obscure demonstrant, regulas in Prisciani grammat., praecipue in libris duobus prioribus, contentas versificavit.

38, f. 409ª—f. 414ª (eadem manu) *'Incipit tractatus figurarum Metrice.'*

Constat ex versibus 294 haud raro Leoninis (v. 129, 130 leguntur f. 411ª in marg. dext.), in quibus de variis orationis figuris agitur; vers. 202, 211, 232 mutili esse videntur. In margine materiae signis paragraphorum notis similibus separantur.

Initium: 'Est barbarismus dictus quasi barbaricus mos.
Huius enim vicii gens barbara fertur origo.
Hoc vitium corrupta tibi fert dictio sola.' etc

Finis (f. 414ª lin. 2 sqq.):
'Sarcasmos dictis hostem deridet amaris.
Antismos verbis satis est ornata facetis.
Hii versus pure dant plurima signa figure.
Explicit. expliceat. ludere scriptor eat.'

Citantur auctores: 'Ysidorus' (f. 409ᵇ), 'beda', lucanus (f. 410ª), 'Matheus', 'Priscianus' (f. 410ᵇ), 'salustius', 'Claudius', 'marcus. tullius. cicero'. (f. 412ᵇ).

39, f. 414ª—f. 415ᵇ (manu eadem) *Versus Leonini 80 de excidio Trojae.*

Sunt disticha 40, quae cum praecedenti tract. sine intervallo coniuncta sunt, sed f. 414ª in marg. sinistr. legitur: 'U⁹'(=Versus).

Incip.: 'Mens erit huic operi. priamo duce digna timeri.
Lapsu tam celeri. pergama lapsa queri.
Musa memor levi casus et tam brevis evi.
Comprime multa brevi. sed brevitate levi.' etc.

Desin. (f. 415ᵇ lin. 3 sq.):
'Tolle bonas leges. licet ornet purpura reges.
Ex hac peste leges. quanta sit inde seges.'

40, f. 415ᵇ (eadem manu) *Versus 23 ad grammaticam pertinentes, sine titulo; a fine mutili, ut videtur.*

Cum vers. praecedentibus nullo spatio intermisso coniuncti sunt et quaedam verba similia modo ludicro explicant; vers. 1, 3—8, 10, 11 in margine signa illis, quae supra nr. 38 memoravi, similia apposita sunt.

Incip.: 'Alea. bachus. amor. denudat. inebriat. urit.
Terga. caput. mentem. veste. sapore. face.' etc.

Desin.: 'Sepe sagittantem didicit referire sagitta.
Inque reum plage conversa recurrere plaga.'

41, f. 416ª—f. 440ª (manu alia diligenti saec. XIII.) *Magistri Altmanni iudiciarius ordo et medulla matrimonii, metrice.*

Prior, in quo de utroque foro, ecclesiastico et civili, agitur, litt. uncial. rubr. inscriptus: 'De Iudiciis Liber Primus' constat ex vers. 780 hexametris haud raro Leoninis, et litt. initialibus dividitur in capp. 137.

Incip.: 'Acturi De iudiciis. quo iudice rite
Lis contestetur. vel per quos iusta probetur.
Testis. causa. reus quo se tueatur. et in quem
Malleus actoris cudet. quo quisque patrono.' etc

(f. 421^{a} lin. 7 sqq.) vers. 306—321:
'Talis erit vero concepti forma libelli.
Premissis annis domini. die nomine iuncto
In kathedra Petri sancto papa residente.
Cuius papatus currit iam septimus annus.
Regna vel imperium iam rege tenente Philippo.
v. 311: Illius hoc anno regni. sub consule tali.
His sub presulibus. hoc tempore pontificatus
Ipsorum. talique die. seu mense sub illo.
v. 314: Prespiter Altmannus ego pulso reum symonię
Gwidonem. quia pro tali dedit ordine Petro
Viginti solidos. uel ad ęcclesiam titulandus
Mense. die. certoque loco. culpęque sodali
Crimen. ubi. quando. per quem. cum quoque sit actum.
Non intermissis. annos domini replicabis
Et papę. regisque simul. vel presulis. et mox
Subscribes temet. talem deferre professum.' etc

(f. 428^{a} lin. 1 sqq.) vers. 720 sq.:
'Sed que quisque timet per talia verba recuset.
Cum sub suspecto contendere iudice tutum.
v. 722: Non sit. ego Altmannus te comperiens mihi iuste
Suspectum. sub te nunc iudice stare recuso.' etc

Desin. (f. 428^{b}): 'Mors mandatoris. interpellatio facta.
Si certo fine sententia consolidatur
Si persona datur. ut iudicet et moriatur.
Aut quod mandatur. per eundem mox revocatur.'

Versui 774 in marg. dext. eadem manu ascriptum est: 'Explicit *iudiciarius ordo.*'

Altera, quae (f. 429^{a}) litt. rubr. inscribitur: 'Liber II.[1] De matrimonio,' constat ex vers. 682 hexametris haud raro Leoninis (v. 212 legitur f. 432^{a} in marg. dext.), et litt. init. dividitur in capp. 116.

Incip.: 'Ardua Temptantes sub metrica iura medullam
Legitimi nexus. rauca licet usque cycuta
Taxamus. scriptis nitentes hugutionis
Materiamque damus. si forte quis inclitus ista
Altisono pompare stilo velit. et pede digno.
Nam labor iste rudes cum sit rudis imbuit aures.' etc

Desin. (f. 440ª lin. 15 sqq.):

'Si desponsata fuerit vim passa probata.
Sponso reddatur: quoniam mechata probatur.
Js quoque cogatur ut ea consorte fruatur. Explicit *Medulla Matrimonii*. A. magistro *Altmanno* compilata.'

Inter f. 438 et 439 folium unum exsectum est, sed nullus adest defectus. In margine f. 416ª—f. 420ᵇ et alibi passim leguntur, litt. minoribus sed eadem manu, fontes ex decreto Gratiani et ex decretalibus petiti.

Hujus auctoris et operis nemo, quod sciam, mentionem fecit praeter Fabricium, qui in Bibl. med. lat. Tom. I, p. 75 habet haec: 'Magistri Altmanni Medulla Matrimonii versibus exposita hexam. Incip.: Ardua tentantes. MS. Saec. XIII. in Monasterio Cremifan., Ordinis Benedicti in Austria, ut ex Cl. Viro Bernardo Pez didici.' Hoc loco ergo non nisi medulla matrim., in cuius fine expresse nominatur, Altmanno tribuitur, sed, quin eidem etiam iudiciarius ordo tribuendus sit, ex vers. 314 et 722 vix dubitandum. Praeterea vers. 306—311 docent, opus, saltem libr. I., sub rege Philippo Suevo (1198—1208) et quidem septimo papae Innocentii III. (1198—1216) anno i. e. a. 1203 vel 1204 compilatum esse. Medulla matrim., ut vers. 3 testatur, scriptis Hugutionis nititur. Iste Huguccio (Huguitio) sive Hugo (Ugo), natus Pisae, professor iuris can. Bononiae praeclarus, ab a. 1190 episcopus Ferrariensis, mortuus a. 1210, composuit 'Summam super Decretis' i. e. super decreto Gratiani (vide: Schulte, Lehrb. d. Kirchenr. p. 41; Fabricium, Bibl. med. lat. Tom. III, p. 304), quam indubie auctor noster respicit. Medulla matrim., quam Heinr. Siegel (Wien. Sitzgsber. Bd. 55, p. 531) ex cod. Pal. Vind. 2221 memorat, fortasse cum nostra una eademque est, sed iudicium certum facere nequeo, quia in novo catalogo (Tabb. codd. Vol. II, p. 35) falso hujus cod. fol. 39ª—f. 60ᵇ tit. 'Eilbertus Bremensis, Epitome seu summa iuris metrica' etc recensentur, quum teste Siegelio f. 39—44 Eilberti ordo iudiciarius et f. 45—61 medulla matrim. extet; attamen finis, quem Tabb. codd. l. l. exhibent, a nostro discrepat.

Codicem nostrum inspexit et partim excerpsit Frieder. Thaner, Profess. iuris can. Oenipontanus (Sept. 1876).

42, f. 440ªᵇ (manu alia saec. XIII. et calamo crassiore) *Augustini loci duo*. Nomen 'Augustinus' bis (f. 440ª et 440ᵇ) in marg. legitur.

Prior incip.: 'Omne mendacium ideo dicendum est esse pecatum' etc; alter inc.: 'In actione autem penitentie ubi tale commissum est' etc et desin.: 'Magis enim propter futurum iudicium fit remissio peccatorum.'

Deinde manu coaeva habes haec:
'Christo nato. et stella nova radiante. ait quidam sapiens de ipso.
Supra hominem. citraque deum. plus hoc. minor illo
Nescio quid neuter. inter utrumque tenet.' atque:
'Ter quinquagenos. cecinit david ordine psalmos.
Versus bis mille sexcentos sex dedit ille.'

Reliquam fol. 440[b] partem litterae D et S calamo pulchre exaratae occupant; inter utramque cifris rubr. legitur '1491' (annus fortasse, quo codex in praesentem formam redactus est).

In marg. sinist. manu saec. XIII. scriptum est: '† o † D(?) † e † L. † e † v † Ab insidiis diaboli libera me. N. domine. †: Amen †'

In dext. et super. f. 394[a] angulo legitur brevis operum in cod. a fol. 394 contentorum catalogus manu saec. XIV., quae in codd. Cremif. saepius occurrit, scriptus, sed opus ultimum ibi enumeratum 'Arator super Actus apostolorum' hodie deest; deerat iam sub finem saec. XV., quia in catal. f. 1[a] non commemoratur.

Litterae initiales nr. 1, 3, 6—8, 10, 24, 27—30, 32, 41 omnes et nr. 11, 14, 20—22 non nisi passim colore rubr. sunt expressae; nr. 12, 31, 34 litt. init. carent.

Presbyter Johannes Seld de Leubs (fortasse nunc 'Loibes' pagus Austriae infer.), qui cum monasterio Cremifan. fraternitatem i. e. participationem beneficiorum spiritualium inierat et sibi anniversarium in die S. Petronellae virg. (31. Mai) fundaverat, hunc codicem (saltem partim) et plures alios a. 1440 et 1441, verisimiliter pro hac fundatione, monasterio nostro tradidit. Confr. cod. Cremif. 18 nec non indicem possessorum et Hagn, Wirken d. B. A. Kremsmünst. p. 33, quo teste circa a. 1440 fuit plebanus in urbe Chremsa Austr. infer. Fortasse Joh. Seld, Doctor decretorum et professor in univers. Vindob., Rector ibid. a. 1422 et 1428, de quo Aschbach, Gesch. d. Wien. Univ. (Bd. I.) p. 261 not. 2, p. 262, 581 sq., cum nostro unus idemque est. De fraternitatibus sive confraternit. (Todtenverbrüderungen), quae ex Britannia in Germaniam introductae videntur, vide: Rettberg, Kirchengesch. Deutschl. Bd. II, p. 788 sq., Karajan, Das Verbrüderungs-Buch d. Stift. S. Peter zu Salzburg, Einleit.; Zappert, Ueber sogen. Verbrüderungs-Bücher u. Nekrolog. im Mittelalt. (Wiener Sitzungsber. Bd. 10, p. 417 sqq., Bd. 11, p. 5 sqq.).

2. Codex membran. Saec. XIII. Folior. 152 4.^{0}; quem, licet scripturae ductus fol. 11^b lin. 8 — f. 24^b nec non fol. 25^a — f. 151^b inter se et a prioribus paullum differant et inde a fol. 49^a usque in finem paullo maiores sint, eadem manu exaratum puto. (fol. 11^b lin. 8 — f. 24^b fortasse ad aliam manum coaevam pertinent).

Sunt quaterniones I. — XIX., quorum tamen numeri in marg. imo positi plerumque resecti sunt.

Codicem iam saec. XIV. Monasterii Cremifanensis fuisse, conicere licet ex manu, cuius ad f. 394^a codicis praeced. modo memini, quippe qua passim marginibus citationes et brevia argumenta nec non et in textu et in margine correctiones adjectae sunt.

1, f. 1^a — f. 149^a *'Incipiunt Sermones Innocencii. pape.'* (rubr.) Manu saec. XV. additum est: *'tercy.'* In fronte tegumenti anterioris manu saec. XV. exeunt. legitur: 'Sermones domini Innocencii pape tercii tam de tempore quam de sanctis.'

Praemissus est 'Prologus de qualitate et utilitate predicacionis.' (Hic titulus manu saec. XIV.), cuius initium est: 'Innocencius episcopus servus servorum dei dilecto filio Arnoldo Abbati cistercium salutem . . Prophetica docet auctoritas quod beati sunt illi' etc et finis: 'aput iustissimum iudicem et piissimum patrem me reddas spiritualiter commendatum.'

Bandinius, Catal. Biblioth. Medic. Laurentinianae Tom. IV, col. 575 sqq. nr. II. recenset codicem saec. XIII. ex biblioth. S. Crucis translatum, qui continet Innocentii Papae III. sermones 57, praevia epistula, quae prologo nostro respondet, ipsumque confert cum eius editione operum duobus in 2° voll. Coloniae apud Maternum Cholinum MDLXXV., in qua prologus legitur Tom. I, pag. 1; sed nec editio ista nec alia, ex. gr. Veneta a. 1578 4°, mihi ad manus est. Codex noster exhibet omnino sermones 70, qui hoc ordine procedunt:

1, f. 1^b .'In prima. dominica de adventu domini.' Incip.: 'Hora est iam nos de sompno surgere . . Significacio sompni multifarie spargitur in scripturis.' etc Desin.: 'ut sacrosanctam nativitatem ipsius celebrare possimus. Ipso prestante qui' etc Extat in cod. Laur. laud. nr. II; [in edit. Colon. l. p. 7].

2, f. 2^b 'Vnde supra.' Rectius dixeris sermonis thema, quod non nisi lineas 13 occupat; incipit autem sic.: 'Cum venit plenitudo temporis . . . Sed cur tamdiu distulit venire medicus ad sanandum egrotum.' etc et desin.: 'quam sapiencia nobis insinuat.' Non extat in cod. Laur.

3, pag. ead. 'In secunda dom. de adventu d.' Inc.: 'Cum audisset iohannes in vinculis opera christi . . . Mirum fortasse videtur quod iohannes baptista qui christum predixit venturum' etc Des.: 'Super quem ceciderit lapis iste conteret eum iesus christus dominus n. q. . . Amen.' Deest in cod. Laur. nec non teste Mansio in additionib. ad Biblioth. med. lat. Fabricii Tom. IV, p. 35 sq. in edit. Veneta a. 1578 et in aliis; habes autem eodem teste in codice saec. saltem XIV. et forte XIII. membran. Biblioth. Canonicor. maioris Ecclesiae Lucensis et in alio eiusdem Biblioth. cod. saec. omnino XIII. pro eadem dominica. Mansius ineditum putat.

4, f. 4[a] 'In Tercia dom. de adventu. domini.' Inc.: 'Gaudete in domino semper . . . Sacrosanctum redemptoris adventum' etc Des.: 'confi.(guratum) corpori c.(laritatis) su.(e) quod ipse nobis prestare dignetur qui est . . Amen.' In cod. Laur. nr. IV; [in edit. p. 13].

5, f. 5[a] 'In Quarta dom. de adventu.' Inc.: 'Ego baptizo vos aqua. . . Apostolica sedes qui disponente domino cunctorum fidelium mater est et magistra' etc Des.: 'nos transferat ad premium spei. qui cum patre . . Amen.' Extat in cod. Laur. nr. V; sed deest teste Bandinio in edit. Col. nec non, ut Mansius l. l. docet, in edit. Veneta cit. et in aliis; habetur autem in codicibus Lucensibus modo laudd. et inscribitur: 'In Dominicam III. de adventu Domini.' Mansius item ineditum censet.

6, f. 6[b] 'In. Natali domini.' Inc.: 'Verbum caro factum est . . Juxta communem usum loquendi' etc Des.: 'faciat nos participes sue glorie. iesus christus dominus noster qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. VI; [in edit. p. 84].

7, f. 7[b] 'In. Natali. domini.' Inc.: 'Novum faciet dominus . . Novum autem in sacra scriptura multis modis accipitur. Novum dicitur recens.' etc Des.: 'sed in a.(zymis) s.(inceritatis) et veritatis. ipso prestante qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. VII; [in edit. p. 87].

8, f. 8[b] 'In Circumcisione domini.' Inc.: 'Postquam consummati sunt dies octo . . quia circumcisum de circumciso et verbum de verbo. Audistis' etc Des.: 'nomen utique salutare. per quod ipso nos salvet d. iesus christus. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. IX; [in edit. p. 92].

9, f. 10[a] 'In epyphanya domini' Inc.: 'Uidentes stellam magi . . . Sacrosanctum coniugium. quod inter christum et ecclesiam' etc Des.: 'tandem conpatiatur ex carne.' In cod. Laur. nr. X; [in edit. p. 98].

10, f. 12[a] 'Dom. prima post oct. Epyphanie.' Inc.: 'Die tercia nuptie facte sunt in chana galilee. . . quia spiritus est qui vivificat. caro non prodest quicquam.' etc Des.: 'ut sic aquam

convertit in vinum. sponsus ecclesie christus qui . . Amen.' Non extat in cod. Laur.

11, f. 14^{b} 'In ypapanti domini.' Inc.: 'Ecce ego mitto angelum meum . . . Rex regum et dominus dominantium' etc Des.: 'ut tale templum. nos sibi faciat. angelus testamenti. d. n. iesus christus qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XI; [in edit. p. 106, ubi inscribitur: 'De purificatione'].

12, f. 18^{a} 'Dominica in LXX.' (Hic titulus manu saec. XIV. in marg. legitur.) Inc.: 'Occupatio magna creata est omnibus. et iugum grave . . . Mater omnium hominum terra est.' etc Des.: 'et honus (leg. 'onus') meum leve.' In cod. Laur. nr. XII; [in edit. p. 19].

13, f. 19^{a} 'In septuagesima' Inc.: 'Simile est regnum celorum . . . Hec parabola.' etc Des.: 'nos exstirpet dispensator vinee iesus christus qui . . Amen.' In cod. Laur. XIII; [in edit. p. 21].

14, f. 21^{a} 'In capite ieiunii.' Inc.: 'Tu cum ieiunas unge caput tuum . . Dignitas ieiunii multipliciter commendatur' etc Des.: 'qui est fons aque vive salientis in vitam eternam. d. iesus christus qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XIV; [in edit. p. 24].

15, f. 24^{b} 'De ieiunio.' Inc.: 'Hoc est maius ieiunium . . . Si digne volumus' etc Des.: 'per finalem perseverantiam ipso prestante qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XV; [in edit. p. 30].

16, f. 26^{a} 'De Elemosina.' Inc.: 'Date elemosinam . . Nemo dignius posset elemosinam commendare.' etc Des.: 'et ipsa contra omne periculum salutis est medicina.' Est cod. Laur. nr. XVI; [in edit. legitur p. 198—206, ubi inscribitur: 'De Eleemosyna Libellus piissimus', dividiturque in capita sex]. In codice nostro, cuius finis cum cod. Laur. concordat, item deest caput ultimum.

17, f. 30^{a} 'In prima. Dom. in quadragesima.' Inc.: 'Ductus. est iesus . . . Tres sunt qui temptant.' etc Des.: 'non permittat nos usque ad consensum temptari. Qui cum patre' etc. In cod. Laur. nr. XVII; [in edit. p. 33].

18, f. 32^{a} 'I[n] Secunda dominica quadragesime.' Inc.: 'Assumpsit iesus petrum . . . Quia fidelis est dominus in promisso.' etc Des.: 'donec videamus deum deorum in sion. Prestante' etc. In cod. Laur. nr. XVIII; [in edit. p. 36].

19, f. 34^{a} 'In Tercia dominica quadragesime.' Inc.: 'Cum inmundus Spiritus . . . Sepe necessitas impedit.' etc Des.: 'ut ipsi intercedant ad d. iesum christum. qui . . amen.' In cod. Laur. nr. XIX; [in edit. p. 40].

20, f. 35^{a} .'Quinta feria mediane ebdomade.' Inc.: 'Exurgens iesus de sinagoga . . . Multa nobis et magna' etc Des.: 'Scimus quod sanctus dei. es.' In cod. Laur. nr. XX; [in edit. p. 42].

21, f. 36^{b} 'In media quadragesima.' Inc.: 'Est puer unus hic . . . Tria nobis precipue' etc Des.: 'ubi christus est in dextera

dei sedens qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XXI; [in edit. p. 45].

22, f. 37^{b} 'In quarta feria. quadragesime. de Rosa.' Inc.: 'Letare. ierusalem . . . Hodierna sollempnitas fratres' etc Des.: 'nec in cor hominis ascendit. quod nobis prestare dignetur. qui . . amen.' In cod. Laur. nr. XXII; [in edit. p. 47].

23, f. 38^{b} .'In Cena domini.' Inc.: 'Qui. Lotus est . . Triplex est lavacrum.' etc Des.: 'qui dignanter illas instituit. d. n. qui . . amen.' In cod. Laur. nr. XXIII; [in edit. p. 50].

24, f. 39^{a} .'In Pascha.' Inc.: 'Post passionem. suam . . . Volens fratres karissimi. volo si possum argumenta distinguere.' etc Des.: 'de quibus alias ipso auctore docebimus. qui docet omnem scientiam. d. iesus christus. qui . . amen.' In cod. Laur. nr. LVII; [in edit. p. 47].

25, f. 41^{b} 'Prima dominica. post pascha.' Inc.: 'Ego. sum. pastor bonus . . Parabolice similitudinis' etc Des.: 'ad laudem et gloriam summi pastoris ecclesie iesu christi. qui est . . Amen.' In cod. Laur. nr. XXIV; [in edit. p. 55].

26, f. 43^{a} 'In Ascensione domini.' Inc.: 'Ascendens. christus in altum . . Tres sollempnitates. non sole. sed precipue' etc Des.: 'inspirante paraclito qui a patre procedit et filio. qui cum eis est unus. et verus. deus . . Amen.' In cod. Laur. nr. XXV; [in edit. p. 58].

27, f. 44^{b} 'In pentecosten.' Inc.: 'Liguefacta est terra . . . Duplex est liguefactio.' etc Des.: 'qui est vera remissio peccatorum. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XXVI; [in edit. p. 61].

28, f. 45^{b} .'In Pentecosten.' Inc.: 'Johannes. quidem . . . Duplex nobis baptismus' etc Extat in cod. Laur. nr. XXVII, [in edit. p. 64], ubi ultima verba sunt: 'videamus Deum in syon'; sed textus noster habet verba: 'videamus deum deorum in syon. Amen.' fol. 46^{b} lin. 13 atque ead. linea progreditur littera rubr. praemissa his verbis: 'Vnicuique autem datur manifestatio spiritus sancti. ad utilitatem. Alii quidem per spiritum datur sermo.' etc et lineis 32 post desin.: 'rogemus. ut per suam misericordiam ineffabilem se ipsum nobis infundat. quatinus templum glorie nos in habitando perficiat. Qui cum patre . . Amen.' Quae hic apposita sunt, leguntur iterum ad calcem sermonis 68 (f. 144^{a} lin. 7—f. 144^{b} lin. 15).

29, f. 47^{a} .'De Villico iniquitatis.' Inc.: 'Homo. quidam erat dives . . . Qualiter ista parabola' etc Des.: 'quia non proposui solvere huiusmodi questiones.' In cod. Laur. nr. XXVIII, ubi inscribitur: 'Tractatus, seu Homilia in Dominica VIII. post Pent.'; [in edit. p. 69].

30, f. 49^{a} 'In Natali. s. Silvestri pape.' Inc.: 'Ecce sacerdos. magnus . . . Tria nobis in verbis propositis' etc Des.: 'precibus et meritis beati silvestri d. iesus christus qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XXIX; [in edit. p. 96].

31, f. 50^{b} 'In Conversione. s. Pauli.' Inc.: 'Nemo. venit ad me... Vere. verum est verbum hoc. quia verbum est veritatis. verbum verbi. quod erat in principio. apud deum.' etc Des.: 'in tercio de meliori ad optimum. quod precibus et meritis beatissimi pauli nobis et vobis concedat d. iesus christus qui .. Amen.' Ab initio a cod. Laur. nr. XXX. [edit. p. 101] differre videtur; verba quidem: 'Saepe locutus sum vobis', quae ille post thema exhibet, in cod. nostro non reperi, sed finis (saltem a verbis: 'quod precibus' etc) concordat.

32, f. 51^{b} 'In Conversione. s. Pauli.' Inc.: 'Nolo. mortem. peccatoris . . Huius sententie exemplum' etc Des.: 'et gratie sue virtutem apponat Amen.' In cod. Laur. nr. XXXI; [in edit. p. 104].

33, f. 53^{a} .'In Natali. Sancti gregorii. pape.' Inc.: 'Statuit ei dominus . . . Testamentum est (hoc verb. supra lin. legitur) proprie voluntatis iuxta sententiam' etc Des.: 'quoniam priora transierunt Ad hanc gloriam. meritis. et precibus beati gregorii. nos perducat iesus christus. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XXXII; [in edit. p. 112].

34, f. 57^{a} 'In Annuntiacione beate. Marie.' Inc.: 'Nemo ascendit in celum . . . Cum diligenter attendo' etc Des.: 'Ad quas nos faciat ascendere. d. iesus christus. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XXXIII; [in edit. p. 116].

35, f. 59^{b} 'In Natali. s. Johannis baptiste.' Inc.: 'A diebus iohannis baptiste. regnum celorum vim patitur. et violenti diripiunt illud. Mirum fortasse videtur aliquibus. si regnum celorum per violentiam rapiatur.' etc Des.: 'expectantes beatam spem. et adventum glorie magni dei. quod precibus beati iohannis baptiste. nobis prestare dignetur d. iesus christus. qui . . Amen.' Non extat in cod. Laur.

36, f. 62^{a} .'Vt Supra.' Rectius dixeris sermonis thema, quod non nisi lin. 18 occupat; incip. autem sic: 'Inter natos mulierum . . Quid ergo. an maior est christo. qui fuit natus ex muliere.' etc et des.: 'ergo qui tunc minor erat in regno celorum. maior erat iohanne baptista.' Deest in cod. Laur.

37, f. 62^{b} 'In natali apostolorum Petri et Pauli.' Inc.: 'Duc in altum. et laxate recia in capturam. Cum iesus ascendisset in unam navim' etc Des.: 'ut tandem feliciter coronetur in celis. prestante d. iesu christo qui . . amen.' In cod. Laur. nr. XXXVII; [in edit. p. 134].

38, f. 63^{b} 'nat. s. Ma. magd. v.' (Hic titulus a prima manu legitur in marg.) Inc.: '[U]bi habundavit delictum . . Propositum (fuit: 'proponunt') nobis apostoli verbum.' etc Des.: 'qui primo misericorditer beate marie magd.(alene) sue resurrectionis gaudium intimavit. d. iesus christus qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XXXVIII; [in edit. p. 136].

39, f. 65b .'Ad Vincula sancti petri.' Inc.: 'Misit herodes rex . . . Quia plane videmus historiam.' etc Des.: 'et de. o. eius. p. m. (corr. 'ex. pl. iudeorum' = omni expectatione plebis iudeorum) iesus christus. d. n. qui . . amen.' In cod. Laur. nr. XXXIX; [in edit. p. 138].

40, f. 67b 'In Natali. s. Laurentii. Ma.' Inc.: 'Probasti cor meum . . . Tria sunt que beatum laurentium gloriose commendant.' etc Des.: 'et calumpniantibus nos. prestante d. n. iesu christo. etc.' In cod. Laur. nr. XL; [in edit. p. 141].

41, f. 70b 'In Assumptione. s. Marie.' Inc.: 'Intravit iesus in quoddam castellum. et. mulier quedam martha nomine . . . Castellum istud est virgo maria.' etc Des.: 'principium et finis. iesus christus d. n. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XLII; [in edit. p. 148].

42, f. 72b 'In festo omnium sanctorum.' Inc.: 'Duo. Seraphin clamabant. . . Duo seraphin. quorum alter ad alterum clamabat. sunt duo testamenta.' etc Des.: 'que sub una sollempnitate omnium sanctorum meritis veneratur. ad laudem. et gloriam. individue trinitatis. qui . . Amen.' In cod. Laur. XLV; [in edit. p. 134].

43, f. 73b 'In festo apostolorum.' Inc.: 'Nimis honorati sunt . . . In quo plus posset quispiam honorari.' etc Des.: 'ipsi pro nobis suis precibus et meritis interveniant apud deum. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XLVII; [in edit. p. 161].

44, f. 76a 'In festo Apostolorum.' Inc.: 'Nisi Dominus custodierit civitatem . . Rex regum fratres karissimi' etc Des.: 'suam civitatem custodiat d. iesus christus. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XLVI; [in edit. p. 164].

45, f. 77b .'In festo Ewangelistarum.' Inc.: 'Fluvius egrediebatur . . Quadruplex in sacra scriptura legitur paradisus.' etc Des.: 'meritis et precibus beatissimi. N. evangeliste d. n. iesus christus. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XLVIII; [in edit. p. 166].

46, f. 79b 'In festo unius Martiris.' Inc.: 'Qui vult venire post me . . . Volentibus ire post christum.' etc Des.: 'ut sequendo christum. ad vitam perveniamus eternam ipso prestante. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XLIX; [in edit. p. 169].

47, f. 82b 'In festo unius martiris.' Inc.: 'Posuisti domine super caput eius . . Duplex est corona sanctorum.' etc Des.: 'Ad quam exultationem meritis et precibus sancti martiris nostri. nos perducat d. n. iesus christus. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. L; [in edit. p. 162].

48, f. 83b 'In festo plurimorum martirum.' Inc. :'Isti sunt qui venerunt ex magna tribulatione . . Duplex tribulatio fratres karissimi' etc Des.: 'hoc est in fide passionis christi. ipso misericorditer concedente. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. LI; [in edit. p. 174].

49, f. 85[b] 'In festo plurimorum martirum.' Inc.: 'Tanquam aurum in fornace . . Diversas nobis fratres karissimi. fornaces sacra scriptura distinguit.' etc Des.: 'Ab his ergo malorum suppliciis. nos eripiat ad illa sanctorum gaudia. nos perducat. meritis et precibus beatorum martirum. d. n. iesus christus. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. LII, ubi finis diversus; [in edit. p. 177].

50, f. 88[b] 'In festo confessorum.' Inc.: 'Vigilate. quia nescitis quando dominus veniet. sero. an media nocte. an gallicantu. an mane . . . Duobus modis anima dormit in viciis. Et duobus modis vigilat in virtutibus.' etc Des.: 'Vigilate ergo. quia beati sunt servi illi quos cum venerit dominus. invenerit vigilantes.' Hic sermo et sex sequentes non leguntur in cod. Laur.

51, f. 90[a] 'In. festo confessorum.' Manu saec. XIV. ascriptum est: 'ad religiosos.' Inc.: 'Beati. mundo corde . . plana. sed plena sunt verba que protulit dominus. verba pariter et fecunda.' etc Des.: 'His itaque scopis. domum cordis mundetis. ut deum videre possitis. ipso prestante. qui . . Amen.'

52, f. 93[b] 'In festo Virginum.' Inc.: 'Simile est regnum celorum. homini negotiatori . . . Regnum celorum cuius distinctio multipharie spargitur in scripturis.' etc Des.: 'ut preciosam illam margaritam comparemus a domino ipso prestante qui . . Amen.'

53, f. 95[a] .'In Dedicatione. ecclesie.' Inc.: 'Introibo in domum tuam . . Vniversorum dominus et creator. cuius est immensa maiestas. et incircumspecta sublimitas.' etc Des.: 'propter redemptionem. et propter salvationem. quam nobis prestare . . Amen.'

54, f. 97[b] 'In Dedicatione. ecclesie.' Inc.: 'Nescitis. quia corpora nostra. templum sunt spiritus sancti. Si desideratis fieri participes sollempnitatis huius.' etc Des.: 'Inmola deo sacrificium laudis et redde altissimo vota tua.'

55, f. 99[a] 'In Dedicatione. ecclesie.' Inc.: 'Ingressus. iesus. perambulat ierieho . . . Duo sunt redemptoris egressus. Vnus eternus. et alius temporalis.' etc Des.: 'imitemur zacheum. ut in domo nostra christus habitare dignetur. qui . . Amen.'

56, f. 104[a] .'In Synodo.' Inc.: 'Si dormiatis inter medios cleros . . . Duo sunt nobis ad meritum necessaria. vita. s.(= scilicet) et doctrina.' etc Des.: 'Fulgebunt iusti sicut sol. in regno patris eorum. Ad quam gloriam . . . Amen.' Habes hunc sermonem editum apud Labbeum, Concil. edit. Coleti Tom. XIII. (Venet. 1730) col. 921—926 et iterum apud Mansi, Concilior. collect. edit. noviss. Tom. XXII. (Venet. 1778) col. 973—979, ubi inscribitur: 'Sermo II. Innocentii Papae III. In concilio generali Lateranensi [a. 1215] habitus'; codicis lectio haud raro differt ab edita.

57, f. 108b .'In Synodo.' Hic titulus, etsi in textu et in margine legitur, falsus est; recte vero manu saec. XIV. verbo 'synodo' superscriptum est: 'anniversario summi pontificis.' Inc.: 'Si sacerdos. qui est unctus . . . Ecce nunc fratres annua dies agitur. in qua sacerdos ego indignus. unctus sum in episcopum.' etc Des.: 'sicut decet dei ministros. et domini sacerdotes. Adiuvante d. n. iesu christo. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. LIII, ubi recte inscribitur; 'In Anniversario Romani Pontificis'; [in edit. p. 184].

58, f. 112a 'In Anversario (sic) consecra.(tionis) romani pontificis.' Inc.: 'Quis putas est fidelis servus . . . Qualis debeat esse.' etc Des.: 'ad utilitatem tocius populi christiani. iesus christus d. n. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. LIV: [in edit. p. 187].

59, f. 115b .'Vt supra.' Inc.: 'Qui habet sponsam . . . Paranimphus ait ista de sponso.' etc Des.: 'ad nuptias introire. ipso prestante. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. LV; [in edit. p. 191].

60, f. 119a 'In Natali domini nostri Jesu christi.' Inc.: 'Puer natus est nobis . . . Sicut tres in christo substantias' etc Des.: 'propter pacem peccatoris. et pacem eternitatis. Ad quam . . . Amen.' In cod. Laur. nr. VIII; [in edit. p. 89].

61, f. 122a 'In Nativitate. s. Johannis baptiste.' Inc.: 'Elizabeth. uxor tua . . . quod legimus et intelligimus.' etc Des.: 'sonus epu.(lantis) Prestante . . . Amen.' In cod. Laur. nr. XXXV; [in edit. p. 128].

62, f. 123b 'In Natali. Apostolorum. petri. et pau.(li)' Inc.: 'Interrogabat iesus . . . Quia corde creditur ad iusticiam. ore autem confessio fit ad salutem. ideo dominus interrogat discipulos suos.' etc Des.: 'absolutos. ad regna celestia suis meritis introducat. prestante . . . amen.' In cod. Laur. nr. XXXVI; [in edit. p. 130].

63, f. 127b 'De. s. Laurentio ma.' Inc.: 'Facies craticulam . . . Tres craticulas legimus in scripturis.' etc Des.: 'sed in azimis sinceritatis. et veritatis. ipso concedente. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XLI; [in edit. p. 145].

64, f. 130a 'In nativitate Sancte Marie. virginis' Inc.: 'In oculis suis quasi hamo capiet vehemot. Verba que locutus sum vobis fratres karissimi.' etc Des.: 'et captivos eduxit d. n. iesus christus. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XLIV; [in edit. p. 153].

65, f. 131b 'In prima dominica de adventu domini.' Inc.: 'Cum venit plenitudo temporis . . . In propositis verbis apostoli.' etc Des.: 'et vitam nobis de sua vita restituit. sit ergo christo laus . . . Amen.' In cod. Laur. nr. I; [in edit. p. 3].

66, f. 135b 'In prima dom. de adventu domini.' Inc.: 'Ecce veniet propheta magnus . . Propheta magnus intelligitur christus.' etc Des.: 'ecce nova facio omnia.' In cod. Laur. nr. III; [in edit. p. 10].

67, f. 138ᵇ 'In Anniversario. Romani pontificis.' Inc.: 'Vos estis sal terre . . . ultra (sic) que falli non potest' etc. Des.: 'ad profectum universalis ecclesie. iesus christus d. n.' etc. In cod. Laur. nr. LVI, ubi pro verbo 'ultra' recte legitur 'Veritas'; [in edit. p. 195].

68, f. 141ᵇ 'In penthecoste.' Inc.: 'De Excelso misit deus ignem in ossibus meis. Verba sunt ecclesie per ieremiam prophetam loquentis in terrenis(?). excelsus autem est pater.' etc Des.: 'nos inhabitando perficiat. Qui cum patre' etc. (Confr. serm 28.) Non extat in cod. Laur.

69, f. 144ᵇ 'In nat. s. Johannis baptiste.' Inc.: 'Inter natos mulierum . . Qui laudat et glorificat deum.' etc Des.: 'de gaudio sollempnitatis eterne. iesus christus d. n. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XXXIV; [in edit. p. 122].

70, f. 147ᵃ 'In nativitate Sancte Marie. virginis' Inc.: 'Que est ista que progreditur quasi aurora . . . Cum aurora sit finis noctis.' etc Des. (f. 149ᵃ lin. 3 sqq.): 'ut ei per filium mittat auxilium de sancto. ipso prestante. qui . . Amen.' In cod. Laur. nr. XLIII; [in edit. p. 151].

Codex noster ergo omnes codicis Laurent. sermones ordine saepe mutato continet, ad quos accedunt nostri: 2, 3, 10, 35, 36, 50—56, 68. Singuli, si serm. 12 et 38 excipias, titulis rubr. in textu nec non serm. 2, 14, 28, 30—37, 39—48, 51—66, 69 simul titulis nigr. in margine instructi sunt; tit. nigri ad primam manum, rubri ad aliam, ut videtur, coaevam pertinent. Omnium serm. praeter 15 priores verba prima et passim verbum ultimum litteris uncialibus scripta sunt; fol. 63ᵇ deest litt. initialis, reliquae col. rubro sunt exaratae.

Innocentius III. antea dictus Johannes Lotharius, Comes Signinus Anagninus, Papa 8. Jan. a. 1198, mortuus 16. Jul. a. 1216. F. Potthast, Regesta p. 1, 460 sq. De eius vita vide: Hurter, Gesch. P. Innocenz III. etc (Hambg. 1834—1842); Ciaconium, Vitae Pont. Rom col. 631 sqq.; Gregorovius, Gesch. d. St. Rom. Bd. V, p. 7 sqq.; Reumont, Gesch. d. St. Rom Bd. II, p. 469 sqq.; de operibus: Fabricium, Bibl. med. lat. Edit Mansi Tom. IV, p. 34 sqq.; Cave, Hist. lit. Vol. II, p. 255 sqq.; Bellarminum, De scriptt. eccles. (operum Tom. VII, Venet. 1728) p. 411; Jöcher, Gelehrt.-Lexic. Th. II, col. 1888; Ceillier, Histoire générale des auteurs sacrés Tom. XXIII. (A Paris 1763) p. 449 sqq, qui omnes eius sermones de tempore et de sanctis commemorant, atque Cave, Bellarminus, Jöcher separatim sermones 4 de consecratione Pontificis et librum de eleemosyna.

2, f. 149ᵃ—f. 151ᵇ *De resolutione temporali et assumptione perenni virginis Mariae, sine titulo.*

Constat ex capp. 4, ritu lectionum liturgicarum divisis, quorum primum praefationem continens sic incip.: '[A]d inter-

rogata. (litt. uncial.) De virginis et matris domini resolutione. temporali. et assumptione perenni. quid intelligam responsurus. te deus omnipotens pater voto supplici exoro.' etc et desin.: 'cum quo est tibi regnum et imperium in omnia secula seculorum amen. Tu.' Secund. inc.: '[Q]uia profundissime et sua dignitate. altissime sum responsurus questioni.' etc Ultim. inc. (f. 151[a] lin. 17): 'Maria ergo si communicat erupnis (leg. 'erumpnis') eve. non communicat parturiendo cum dolore.' etc, sed in fine f. 151[b] abrumpitur his verbis: 'qui in manibus. et pedibus clavorum. vulnera cognoscitis. Ipse ergo idemque celos' etc. Cetera desunt. In cod. Cremif. 105 f. 74[a]—76[b] extat historia de assumpt. virg. Mariae ex Legenda aurea Jacobi de Voragine petita et in cod. 114 f. 90[a]—91[b] Melitonis Episcopi Sardensis 'hystoria qualiter assumpta sit perpetua virgo Maria', quae tamen a praesenti differunt.

Fol. 152 scriptura vacat; sed f. 152[a] marg. sup. manu posteriore, ut videtur, leguntur verba: 'Amen. dico vobis ubicunque Maria obtimam (leg. 'optimam') partem elegit que.'

Codicis folia passim, praecipue vero folior. 149—152 partes superiores, humore obfuscata sunt, quare aliquot verba legi nequeunt.

---

3. Codex chartaceus saec. XV. (f. 432[a]—439[b] saec. XIV—XV.) Folior. 439. 4.⁰ partim binis columnis scriptus.

Constat ex partibus quinque: 1, f. 1—160 (vetus foliorum numeratio habet 1—157); 2, f. 161—240 (antiquae numerationis 1—142); 3, f. 241—369 (1—127 numerat. veteris); 4, f. 370—431; 5, f. 432—439.

Sunt diversis manibus scriptae hae partes: 1, f. 2[b]—157[a], 161[a]—219[a], 221[a]—238[b] et, ut videtur, f. 1[b]—2[a], 157[a]—160[a], 219[a]—220[a], 238[b]—240[a], 370[a]—372[b]; 2, f. 160[a]; 3, f. 241[a]—274[a]; 4, f. 274[a]—312[b]; 5, f. 313[a]—367[a]; 6, f. 2[a] (lin. 5), 240[a] (lin. 13), 367[b]—368[b]; 7, f. 372[b]—431[b]; 8, f. 432[a]—439[b].

Quae manu quarta (Oswaldi presbyteri in Chremsmünster) scripta sunt atque fere indubie tota pars III. (f. 241—369) ab origine Monasterii Cremifanensis fuerunt.

Fol. 1[a] scriptura vacat; f. 1[b]—2[a] habes manu, ut videtur, Johannis p. socii divinorum in puchel (cfr. f. 189[b]) partis I. indicem, cuius tamen lineae 5 ult. eadem manu scriptae sunt, qua tabula f. 367[b]—368[b].

1, f. 2ᵇ—f. 25ᵃ *'Communia sanctorum bona.'* (rubr.)

Sunt sermones communes de sanctis 16, quorum serm. 2, 4—7, 10, 15, 16 titulis carent; in indice (f. 1ᵇ) legis: 'Primo De Apostolis De martiribus De confessoribus.' Primus incip.: 'Uos qui secuti estis me . . Beatus Petrus et alii apostoli. audientes dominum dicentem' etc Ultimus (f. 16ᵇ) inc.: 'Uigilate et orate omnes' etc (Lin. 4): 'Notandum quot vigilare debemus propter tres causas' etc. Inde a f. 17ᵇ secuntur sermones 5 et quidem: 'De adventu', (f. 19ᵃ) 'De resurreccione', (f. 21ᵇ) 'De uno martire,' (f. 23ᵃ) 'De Sancta katherina' (incip.: 'Nota legitur de sancta katherina. quod fuit filia costi regis unica' etc. Agitur de conversione S. Katharinae) et (f. 23ᵇ) 'De LXX.ᵃ' qui inc.: 'Circumdederunt me . . ab ista dominica usque ad dominicam. Invocavit sunt tres dominice' etc et des.: 'Et propter ista tunc cantatur hystoria de subversione sodomorum Rogemus.' De his duobus in indice legitur: 'Nota De sancta Katherina optimus' (i. e. sermo) et 'De Septuagessima Sermo optimus.' Praeter auctores biblicos citantur: Augustinus, Bernhardus, Gregorius, Chrysostomus (f. 4ᵇ), Rabanus (f. 24ᵇ).

2, f. 25ᵇ—f. 35ᵃ *Sermones 10 'De Assumpcione beate gloriose virginis Marie.'* (rubr.)

Serm. 6 et 7 verbo 'bonus' (in indice 'optimus') et serm. 10 verbo 'optimus' apposito insigniti sunt; inter serm. 9 et 10 (f. 33ᵃ) habes sermonem non nisi citatum. Primus inc.: 'Que est ista . . Hec verba conveniunt assumpcioni beate virginis Circa quam VI notantur' etc Ultim. inc.: 'Que est ista . . . Cant. Nota tria in aurora. Primo est inicium diei et finis noctis.' etc Des.: 'ut post hanc vitam ad vitam perveniamus eternam quod ipse' etc.

3, f. 35ᵃ—f. 39ᵃ *Sermones 5 'De nativitate virginis Marie.'* (rubr.)

Primus inc.: 'Dixit deus fiat lux . . Deus lucem fecit quando beatam virginem. a tenebris iudaice infidelitatis splendescere fecit' etc Ult. (f. 38ᵇ) inc.: 'Transite ad me omnes . . Transitum malum. fecit prima femina. in culpam' etc Des.: 'Insuper et manna. avertendo beatorum premia.'

4, f. 39ᵇ—f. 47ᵃ *Sermones 6 'In diebus rogacionum'* (rubr.) *et 'sermo de apostolis et communis.'* (rubr.)

Sermo 5 de rogat. verbo 'optimus' apposito insignitus est. Primus inc.: 'Petite Jo. ad impetranda salutaria IIIIᵒʳ oportet nos. considerare' etc Ultimus (f. 46ᵇ) inc.: 'Dixit iesus . . Vos estis lux mundi Et non dixit / vos estis lumina' etc Des.: 'quem iudei per solis obscuracionem. in cruce cognoscere noluerunt Rogemus ergo d.' et rubr. col. 'finis'.

Fol. 47ᵇ scriptura vacat.

5, f. 48ᵃ—f. 96ᵃ 'Incipit *hyemalis pars peregrini.*' (rubr.)

Continet sermones 27 et quidem singulos pro dominicis et festis de tempore ab adventu usque ad domin. in passione, (f. 87ᵇ) 'In cena domini,' (f. 89ᵃ) 'Feria 2ᵃ in pasca,' (f. 90ᵇ) 'Dominica' (IV. post pascha), (f. 92ᵇ) 'Dominia . . de peticione' (i. e. Dom. V. post pasch.) et (f. 94ᵇ) de oratione (in codice inscribitur 'Dominica'). Si serm. 5, 6, 8, 9, 27 excipias, omnium themata ex evangeliis petita sunt. Serm. I. inc.: 'Ecce rex tuus . . propheta In hiis consolatur verbis sanctos patres. qui diversis tribulacionibus afflicti fuerant ante adventum christi.' etc Des.: 'sagwine (leg. 'sanguine') suo fregit adamantem et delevit peccatum.' Ult. inc.: 'Sit autem omnis homo velox . . In hiis. verbis. beatus Jacobus ordinavit hominem. quoad deum.' etc Des.: 'volare ad deum faciat. illi duas alas scil. ieiunium et elemosinam. Oremus dominum.' Sequitur parvo spatio interiecto haec subscriptio: 'Explicit yemalis. pars. In die s. Barbare virginis et martiris.'

Fol. 96ᵃ pars inferior et f. 96ᵇ scriptura carent.

6, f. 97ᵃ—f. 138ᵇ 'Incipit *estivalis pars peregrini.*' (rubr.)

Continet sermones 25 eosque singulos pro domin. I—XXV. post trinit., quorum omnium themata ex evangeliis petita sunt. Sermo I. inc.: 'Fili recordare. quia recepisti bona . . Luc. XVI.° Dicit Beatus. Augustinus. quia multi timent mala et vilem. mortem.' etc Des.: 'sepelivit christus. in spelunca duplici i. e. inter angelos et sanctos. ad quem' etc Ultim. (f. 136ᵇ) inc.: 'Cum sublevasset oculos iesus etc Jo. VI° In multis locis legimus de sublevacione oculorum. christi' etc Des.: 'ut ab eo protecti veniamus ad montem dei oreb Quod prestare dignetur . . Amen.' Deinde parvo spatio intermisso hanc habes subscriptionem: 'Explicit peregrinus In die vel in vigilia. S. Thome.'

Auctor est Peregrinus Polonus, Silesius, Ord. Praedicat., circa a. 1322, de quo paucis agunt Quetif et Echard, Scriptt. Ord. Praed. Tom. I, p. 551 sq., Jöcher, Gelehrt.-Lexic. Th. III, col. 1379 et Fabricius, Bibl. med. lat. Edit. Mansi Tom. V, p. 226, qui eius sermones de temp. et de sanctis memorant. Hain, Repert. bibliogr. Vol. II, P. II, p. 56 sqq. nr. 12580—12586 recenset edit. 7, quae usque ad a. 1495 prodierunt, sed nulla earum ad manum est.

Peregrini serm. de temp. (parte hyem. et aestiv. in unum conflatis) extant in codd. Cremif. 6 nr. 1; 70 f. 78ᵃ sqq. et 293 nr. 1, quorum tamen duo posteriores in sermonum numero et textu saepius differunt; serm. de sanctis habentur in cod. Cremif. 101 f. 51ᵃ sqq. et anonymi in cod. 106 nr. 1. — Serm. de temp. et de Ss. quoque habes in codd. Pal. Vind.

3760 et 4014 nr. 2 (Tabb. codd. Vol. III, p. 80, 139) et in cod. Sangall. 1034 (St. Galler Hdschr.-Cat. p. 390); serm. de Ss. solum in cod. Pal. Vind. 1625 nr. 7 (Tabb. codd. Vol. I, p. 264), in codd. Florian. 274 nr. 1 et 286 (Czerny, Hdschr. p. 113, 120) et in cod. Sangall. 1017 (Catal. p. 387).

7, f. 138[b]—f. 152[b] 'Incipit *Evangelium Nychodemi Doctoris legis et prophete.*' (rubr.)

Incip. (f. 139[a]): 'Factum est in anno IX° decimo. Imperatoris Thyberii cesaris. imperatoris Romanorum et herodis filii herodis regis galilee anno IX° decimo. principatus eius kalen. aprilis quod est XX[us] VII[us] die mensis Marcii consulatu Ruffini et uebonis (sic) in anno. CC.[mo] secundo. Olympiadis sub principatu sacerdotum Iudeorum. Josephi et Cayphe et quanta. post crucem. et passionem domini. Hystoriacus (leg. 'hystoriatus') est. Nycodemus. acta a principibus sacerdotum. et reliquis iudeorum mandavit ipse. Nychodemus. literis hebraycis. Annas Cayphas. Somne Gamaliel Dathan. Judas levi Neptalim' etc. Dividitur in capp. 8, quorum ultimum (f. 150[b]) inscriptum: 'Educcio sanctorum patrum De inferno' desin.: 'Et posuit omnia verba in codicibus publicis pretorii sui Et post hoc. ipse pylatus scripsit epistolam ad urbem Romam accusatum annuncians iesum. passum mortuum. et sepultum / ac in triduo resurrexisse / et per nequicia (sic) Iudeorum rursus vivere denegatum. Rogemus.'

Hoc evangelium apocryphum, quod vulgo tribuitur S. Nicodemo et lingua hebraica scriptum postea in graecam translatum esse dicitur, in aliis codd. mscr. 'Acta Pilati de passione et resurrect. J. Christi', in cod. Pal. Vind., de quo Denis, Codd. Theol. Vol. I, Cod. CLXIV. col. 453 sq., et in cod. Florian. 277 nr. 2 (Czerny, Hdschr. p. 114) ac in codd. Bern. 377 nr. 9 et 582 nr. 2 (Hagen, Cat. Cod. Bern. p. 355, 470) 'Gesta salvatoris' etc, in cod. Sangall. 1142 p. 659 sqq. (St. Gall. Hdschr.-Cat. p. 415) 'gesta de passione christi' etc, in cod. Pal. Vind. 1180 nr. 10, quem recenset Denis Vol. II, Cod. CCXCVI. col. 572 sq., 'passio domini secundum Nichodemum' inscribitur. De eo adi: Wetzer u. Welte, Kirch.-Lexic. Bd. I, p. 349 sub voce: 'Apokryphen-Literatur'; Cave Vol. I, p. 18; Oudinum Tom. I, col. 15 — variorum iudicia et censuras dedit Fabricius, Cod. Apocryph. Novi Testam. Tom. I. (Hamb. 1703) p. 214 sqq., summarium Rössler, Biblioth. d. Kirchenvät. Th. IV, p. 363 sq. Saepius typis editum est; Hain, Repert. bibliogr. Vol. II, P. I, p. 486 sq. praeter edit. Germanicam (nr. 11752) commemorat edit. tres Latinas (nr. 11749—11751), quae iam saec. XV. sine loc. a. et typ. nom. prodierunt. Mihi adjacent edit. duae Lat., una Orthodoxograph.

(Basileae 1555 2°) p. 9—24, altera apud Fabricium l. l. p. 238—298; utraque incipit a verbis: 'Annas enim et Caiphas' etc, quae codex lin. 11 exhibet, et verba in cod. praemissa ('Factum est' etc usque: 'literis hebraycis') paucis verbis mutatis ibi habentur ad calcem. In initio et fine (usque ad verba: 'in codicibus publicis pretorii sui') cum cod. 3 concordat cod. Cremif. 170 f. 236[a] sqq., ubi tamen epistula Pilati ad Claudium ('Nuper accidit' etc) in cod. 3 seiuncta nullo spatio interiecto subiungitur; desunt vero et in cod. 3 (f. 142[a] lin. 21) et in cod. 170 (f. 237[a] col. 2 lin. 38) inter verba: 'testimonium non invenire', quae apud Fabric. paullo post cap. VII. initium p. 253 lin. 3 leguntur, et: 'Et alii quidam' etc (Fabric. in med. cap. VIII. p. 254 lin. 13) reliqua cap. VII. pars et cap. VIII. pars I. nec non in fine totum cap. XXVIII. (Fabric. p. 295 lin. 10 sqq.); Orthodoxograph. p. 12 lin. 44—p. 13 lin. 13 et p. 22 lin. 49 sqq. cum Fabricii edit. concordant. In reliquo quoque textu codd. nostri, si variantes minoris momenti excipias, inter se conveniunt, sed passim textum paullo breviorem, quam editiones, nec non multas lectiones variantes exhibent. Capp. divisio in cod. 170 prorsus deest; in cod. 3 non nisi initia capp. 4 et 8 respondent Fabric. capp. XIV. et XXIV., in ceteris differt divisio.

Idem initium quod nostri habent codd. duo Pal. Vind. et cod. Bern. 377 modo allati ac alius cod. Pal. Vind., cuius mentionem faciunt Denis Vol. II. Cod. LXXXIX. col. 138 et Phil. Jac. Lambacherus, Biblioth. antiqua Vindob. Civica (1750 4°) p. 26 sqq., item cod. Runens. 56 nr. 4 (confr. Weis, Hdschriftenverz. d. Stiftsbibl. zu Reun; Beiträge z. Kunde Steiermärk. Geschichtsquell. 12. Jahrg., 1875, p. 51); aliquot verba initio nostro praecedunt in codd. Florian. 277, Bern. 582 et Sangall. 1142 laudd. In duobus codd. Pal. Vind. (Denis Vol. II, col. 138, 572) et in cod. Sangall. 1142 item in fine adjecta est Pilati ad Claudium epistula, sed narratio, 'quomodo Tiberius aeger Christianus evadit', quae in codd. Vind. huic epistulae adnectitur, non legitur in codd. nostris.

In cod. Cremif. 311 f. 95[a] sq. insertum est 'Evangelium Nicodemi', quod vero aliquibus locis mutatis et capp. divisione neglecta excerptum est ex Fabricii edit. capp. XII—XVIII, XXV. et XXVII. (p. 262—265).

8, f. 152[b]—f. 153[a] 'Incipit *Epistola Pylati ad claudium regem de passione.*' (rubr.)

Incip.: 'Poncius pylatus Regi glaudio (sic) salutem. Nuper accidit eciam quod ipse probavit' (leg. 'probavi') etc Desin.: 'Omnia que gesta sunt. in pretorio meo de iesu christo.' Extant sub nomine Pilati epistulae duae apocryphae ad Im-

peratorem Claudium sive Tiberium de morte et resurrectione Jesu Christi. Confr. Wetzer u. Welte, Kirch.-Lex. I, p. 349 sq. et praecipue Fabricium, Cod. Apocryph. N. Test. Tom. I, ubi praesens epist. p. 298*—300, altera (incip.: 'De Jesu Christo' etc) p. 300*—301 edita est. Prior quoque legitur Orthodoxograph. p. 2 sq. et in quadam collectione, quae opuscula similis argumenti continet, 'Viennae Pannoniae in . . officina Hieron. Philouallis: et Joan. Singrenii . . expressa' (a. 1511) 4° fol. 20.ab Eandem epist. habes in codd. Cremif. 49 f. 180b col. 2 sq. et 170 f. 241b col. 2 lin. 34 sqq. (ad calcem evangelii Nicodemi). Codd. nostrorum lectio inter se paullum differt, sed a Fabricii textu haud raro, ab Orthodoxograph. multum discrepat; codd. 3 et 49 calami menda haud pauca exhibent. — De aliis codd. mscr. vide: Bandini, Catal. codd. Bibl. Laurent. Tom. V, col. 644; Tabb. codd. Bibl. Pal. Vind. Vol. I, p. 357, II, p. 374, III, p. 542; Hagen, Catal. codd. Bern. p. 612 in indice.

9, f. 153a—f. 157a *Sermones 5 'De Epyphania domini.'* (rubr.)

Sermo 3 (f. 154b) in indice (f. 1b) verbo 'optimus' apposito insignitus est. Primus inc.: 'Erant Maria et Joseph mirantes . . Luc. Nota de miraculis de tribus regibus. De stella Et de uno cui uxor hora nativitatis genuit puerum qui prophetavit' etc Ultimus (f. 156a) inc.: 'Vbi est qui natus est . . Mat. VI Nota textum huius evangelii In quo quatuor nomina dei inveniuntur.' etc Des.: 'Augustinus visio est tota merces.'

Nr. 1—9 manu minus diligenti Johannis p. socii divin. in puchel (cfr. f. 189b) scripti sunt; praeter titulos rubr. in textu marginibus plerumque tit. nigri nec non passim fontes et argumenta brevissima haud raro linea rubra distincta ascripta sunt.

10, f. 157ab (eadem manu, ut videtur) *'In anuncciacione Marie.'* (rubr.)

Agitur praecipue de capella, quam Imperatrix Helena in urbe Nazareth loco annuntiationis Mariae aedificandam curavit. Inc.: 'Ceterum posquam (sic) hec ecclesie itaque essent complete Helena se transtulit in Nazareth.' etc Des.: 'in illis partibus est securus.'

11, f. 158a (eadem manu) *Nota de adoratione trium regum in Bethlehem, sine titulo.* In indice (f. 1b) habes: 'quomodo Magi in Bethlehem venerunt.'

Inc. 'Ipso die quo itaque. tres reges. dominum in betlehem quesierunt' etc. F. 158a pars inferior vacat.

12, f. 158b—f. 160a (eadem manu) *Pronuntiamentum sanctissimae septimanae, sine titulo.* In indice legitur: 'Quod christus in sancta ebdomada habuerit omni die speciale nomen.'

F. 158ᵇ marg. sup. habes haec.: 'Se ipsum et sua non minus ac vinculum vere dileccionis.' Inc.: '[A]d pronuncciamentum future sanctissime septimane est Notandum quod sicut dixi in prefacione ewangelii hodierni' etc Des. (f. 160ᵃ lin. 12 sq.): 'ut digni efficiamur. eterna redempcione. prestante domino.'

13, f. 160ᵃ (alia manu) *Forma baptismi, formae duae absolutionis et forma extremae unctionis, sine titulis.*

Prima inc.: 'Nota forma sacramenti baptismi hec est Ego baptiso te' etc Ultima inc.: 'Nota forma extreme unccionis est illa Per istam unccionem' etc.

Fol. 160ᵇ scriptura vacat. Inter f. 160 et 161 parva lacinia membranacea ad quendam tractatum grammaticalem saec. XIV. ut videtur, pertinens conspicitur.

14, f. 161ᵃ — f. 189ᵇ *Bartholomaei sermones de tempore, sine titulo.*

Continet sermones breves 67 et quidem singulos de domin. 1—3. adventus, 'De nativitate domini', 'De s. Stheffano', 'De s. Johanne', 'De innoc.', 'In circumcisione domini', 'De epiphania domini', de dom. 1—3. post epiph., duos de dom. in septuagesima (prior f. 166ᵃ falso inscriptus est: 'Do. IIII.'), singulos de dom. in sexages. (falso f. 167ᵃ inscribitur: 'Dom. in Lᵐᵃ'), 'De conversione. s. pauli', 'De purificacione b. v.', 'De ieiunio XLᵐᵃˡⁱ', 'De confessione', 'De penitencia', 'De conversione', 'De contricione', 'De oracione', 'De anunciacione', de dom. 1. et 2. in quadrages., duos de dom. 3. in quadrag. (alter f. 171ᵇ falso inscriptus est: 'De epistola in dom. 4.') et singulos de 'Dominica 4.', 'in passione', 'In palmis', 'De corpore christi', 'In parasceve', 'De absconsione crucifixi in XLᵐᵃ', 'De resurreccione domini', 'dom. in octava', de dom. 2—5. post pascha, 'In diebus rogacionum', 'De ascensione domini', 'dom. post asscen.', 'De sancto spiritu', de dom. 1—17. post trinit., dom. 19—22. (in cod. inscripti sunt: Dom. 18—21.), dom. 24. et 'Dominica ultima.' Sermo dom. 24. anepigraphus est, sermones 30, 31, 36, 43, 45 non nisi tit. nigris in margine, ceteri tit. rubris in textu et saepius simul in margine instructi sunt; 'De s. Johanne Sermo' verbo 'bonus' apposito insignitus est. Serm. 1, 5, 6, 19—21, 28, 29, 39, 43, 47, 48 themata ex epistulis, reliquorum omnium, si serm. 14, 22, 33, 34, 44 excipias, ex evangeliis petita sunt. Sermo I. incip.: 'Hora est iam . . In hiis verbis monet nos fidelis nunccius futuri videl. Paulus qui sitis (sic; leg. 'scit') salutem hominum' etc Desin.: 'vnde ysa. Querite dominum dum inve (niri) potest.' Serm. ult. inc.: 'Est puer unus hic . . Johannes Cum christus semel in solitudine ambularet sequebatur eum

magna turba' etc Des.: 'Ecce quintus panis et sic salvata est Rogemus ergo dominum.'

'Explicit Bartholomeus per manus Johanni (sic) p. pro nunc socius (sic) divinorum in puchel Anno domini M° CCCC° XVI.' Deinde leguntur verba haec:

'Plange iusticiam quam dereliquisti / Plange celum quam (sic) amisisti / Plange infernum quod meruisti Plange propriam conscienciam quam deoffedasti.' (sic) Citantur praecipue auctores: Augustinus, Bernhardus, Gregorius, Chrysostomus, Hieronymus.

Bartholomaei serm. de tempore quoque extant in codd. Cremif. 23 f. 338 sqq., 26 f. 71[a] sqq. nec non anonymi in codd. 101 f. 2[a] sqq. et partim 97 f. 162[a] sqq., f. 169[a] sqq., qui omnes in sermonum numero passim differunt. De sermonum auctore, qui teste cod. nostro 101 saec. XIV. scripto saltem saec. XIV. vixit, ex Fabricio, Cave, Oudino, Trithemio, Gesnero, Possevino, Joecher, Bellarmino aliisque rei litterariae scriptoribus nihil cognovi.

15, f. 189[b]—f. 190[a] *Notae duae: 'De verbo dei' et 'De virtute sacrorum verborum in canone positorum.'* (rubr.)

Prior inc.: 'Quintuplicem virtutem habet verbum dei Primo hominem beatificat ut lucem' etc, altera inc.: 'Verba que dicuntur in canone multiplicem habent vim' etc. Sequitur spatium vacuum aliquot linearum.

16, f. 190[b]—f. 196[b] *'De septem sacramentis ecclesie.'* (rubr.)

Praemissae sunt definitiones quaedam ad matrimonium pertinentes hoc initio: 'Sicut perveniamus ad nomina cognatorum et agnatorum cognati sunt omnes' etc, tum lin. 22 a verbis: 'v(ersus) Percuciens clerum roma petat excipiuntur.' etc leguntur notae de excommunicatione et f. 191[a] in med. lin. 30 haec: 'Item sciendum quod VII sunt sacramenta scil. baptismus' etc ac in marg. litt. rubr.: 'De baptismo.' Hoc caput et tria seqq. his tit. inscripta: f. 192[a] 'De confirmacione', f. 193[a] 'De penitencia' et f. 194[a] 'De extrema unccione' maximam partem breves notas quaestionesque continent; f. 194[a] lin. 19 a verbis: 'Nota quod unusquisque singulis dominicis diebus debet venire ad parrochialem ecclesiam' etc secuntur canones quidam ecclesiastici, in quibus praecipue tractatur de ecclesia, 'De baptismo parvulorum', 'De matrimonio', de decimis, de usura, de iudeis etc, denique f. 196[a] lin. 9 nullo spatio interiecto agitur 'De forma agende inquisicionis' (i. e. de iudicio ultimo), quae desin.: 'ideo sufficit quod homo peccat pro se.' Tractatum ergo rectius dixeris collectanea theologica, quae ad usum practicum congesta videntur.

17, f. 196[b]—f. 199[a] *Legenda 'De s. Leonhardo.'* (rubr.)

Inc.: 'Leonhardus fuisse dicitur circa annum domini. D. Hic a sancto remigio remensi archiepiscopo de sacro fonte levatus' etc F. 198^b lin. 13 sq.: 'et per medium illorum deducens omnes stupore perterruit.' (?) et lin. 15 sq.: 'Fuit et alius leonhardus eiusdem professionis et virtutis cuius corpus ad corbiatum (sic) requiescit' etc Des.: 'in crastinum se finiendum predixit circa annos domini DLXX.' Sunt ergo rectius legendae duae, fusior S. Leonardi Lemovicensis (6. Novembr.), brevior S. Leonardi Corbiniaci dioec., de quo confr. Dyckii commentarium praev. ad eius vitam inter Acta Ss. Bolland. 15. Oct. Tom. VII, P. I, p. 45 sqq. Utraque petita est ex Jacobi de Voragine Historia Lombard. sive Legenda Aurea, (quae extat in cod. Cremif. 288) efficitque ex. gr. in edit. Argentin. 1483 in 2° cap. CL. (f. 195^a—196^a), quocum codex paucis variantibus exceptis concordat. Eandem excerptam habes in cod. Cremif. 101 f. 46^{ab} tit.: 'De s. Leonhardo sermo.' De auctore, qui fuit Ord. Praedicat., Episcopus Januensis obiitque a. 1298, vide cod. Cremif. 64.

Inter f. 198 et 199 unum fol. exsectum est, sed nullus adest defectus.

18, f. 199^a—f. 201^b *'De sancto Cristofforo martire legenda.'* (rubr.)

Inc.: 'Christofforus genere cathaneus procerissime stature. vultusque terribilis. erat' etc Des.: 'atque ut morbos et infirmitates repellat supplicanter optinuit Rogemus ergo d.' Legend. ista item ex Histor. Lombard. deprompta in edit. modo cit. efficit cap. XCV. (f. 126^a—127^a), a quo cod. paullum differt. Eadem cum aliis legend. extat in cod. Cremif. 183 nr. 4 f. 133^b col. 1 sqq., diversa vero 'passio S. Christoph.' etc in cod. Cremif. 7 nr. 10.

19, f. 201^b—f. 210^a *Sermo 'De dedicacione ecclesie et de quadruplici domo scil. virginali Materiali Spirituali et eternali.'* (rubr.) Hunc tit. habes marg. super.; in indice (f. 239^b) verbo 'optimus' apposito insignitus est.

Inc.: 'Movebo celum pariter et terram . . . Agey I°. Super ista verba dicit quedam glosa quod dominus movebit celum et terram mirabiliter' etc Dividitur in partes IV. Des.: 'et ibi erunt omnes reges et regine in gaudio seculorum per infinia (sic) amen.' Calami menda haud raro occurrunt. Idem sermo identidem in codd. Cremif. legitur et quidem in sermon. collectionibus codd. 106 f. 119^a sqq., 162 f. 201^a sqq., 178 f. 121^a sqq., 286 f. 9^a sqq. et paucis mutatis 283 f. 1^a sqq.

20, f. 210^b—f. 213^b *Legenda 'De sancto Erasmo.'* (rubr.)

Inc.: 'Facta est persecucio christianorum a dyocleciano Imperatore. ut si quis inventus fuisset non sacrificare diis' etc Des.: 'et cum illis. penetrabat celum IIII^{to} nonarum Junii.

regnante domino nostro. iesu christo cui est honor . . Amen.' Multis calami mendis scatet. Haec acta S. Erasmi Antiochiae episcopi, quae item extant in codd. Cremif. 7 nr. 15, 268 f. 318ᵇ sqq. et 318 nr. 2, suspecta sunt (confr. Papebrochii eorum censuram in AA. SS. Bolland. 2. Jun. Tom. I, p. 217 sqq.); edita vero sunt in append. Historiae Lombard., edit. cit. cap. CXCVI. (f. 260ᵃ—262ᵃ) et denuo 'ex 7 antiq. codd. Mss., Gelasio II Papa, et Mombritio' in AA. SS. l. l. p. 213—217. Codd. nostri 3, 268 et 318 in fine paullum discedunt ab edit. poster., sed paucis mutatis concordant cum edit. priore, cuius tamen lineae 11 ultim. desunt codici 268; lectio eorum, praecipue cod. 268, multum differt ab edit. Cod. 7 in fine concordat cum edit. poster. et non nisi lect. variantes minoris momenti exhibet; hi codd. omnes capp. distinctione carent. Eadem habetur in cod. Bern. 24 nr. 54 (Hagen, Catal. p. 18).

21, f. 213ᵇ *'Miraculum de s. Andrea.'* Hunc tit. habet index (f. 240ᵃ).

Inc.: 'Quidam episcopus erat valde bonus et rectus in via sua' etc Des.: 'Peregrinus fuit b. Andreas apostolus quem dilexit Episcopus Rogemus sanctum Andream.' Aliquot verba Germanica inmixta sunt. Aliis et multo fusioribus verbis hoc mirac. legitur in Histor. Lombard. circa finem legendae de S. Andrea, edit. l. cap. II. (f. 18ᵇ sq.).

22, f. 214ᵃ *Nomina librorum Vet. Testam., Latine et Germanice; sine titulo.* In indice (f. 240ᵃ) legitur: 'Exposicio librorum vet. testamenti per verba vulgaria.'

Inc.: 'Gen(esis) Das puch Genes. daz haist daz puch d' geschept' etc. Nomina Latina marg. sinist. ascripta sunt.

23, f. 214ᵃ—f. 215ᵃ *Miraculum de corpore christi, sine titulo.* Index (f. 239ᵇ) haec habet: 'De corpore christi quando Iudeus est communicatus cum christianis in die pasche' (rectius: in coena domini).

Inc.: 'In civitate coloniensi quidam erat iudeus qui semper cum christianis de fide solebat contendere.' etc Des.: 'qui condita cuncta tuetur. cui honor est et gloria . . Amen.' Idem mirac. non spectatis minutiis variantibus legitur in cod. Cremif. 280 f. 164ᵇ sqq., in quo tamen desunt lin. 10 ult. codicis 3.

24, f. 215ᵇ—f. 219ᵃ *Sermones 3: 'De assumpcione b. v. mariae', 'Sermo In die parascheves bona'* (sic) *et 'Sermo pro pluvia vel in diebus Rogacionum.'* (rubr.)

Primus inc.: 'Que est ista que ascendit . . Istam questionem fecerunt angeli et amirabantur de tam glorioso. ascensu' etc. F. 216ᵃ circa finem sequitur fragmentum non nisi lin. 7 occu-

pans, sed inscriptum: 'sermo de omnibus sanctis' (rubr.) Secundus (f. 216^{b}) inc.: 'Respice in faciem christi tui etc. psa. karissimi hec dies quem (sic) pre oculis (?) habemus permixta est. cum amore et molestia' etc. Quae in hoc serm. a verbis: 'Conswetudo est. quando pauperes et mendici' etc (lin. 12) usque: 'Plorans ploravi in nocte.' (f. 218^{a} lin. 27) leguntur, iterum habes paucis mutatis in sermon. collectione, quam infra nr. 41 recensui, et quidem ab initio serm. 89 f. 358^{a} col. 2—f. 359^{b} col. 1 lin. 22, et in cod. Cremif. 6 f. 59^{a} sqq. nec non in 'Sumula sermonum . . Aurea lingua' cod. Cremif. 23 nr. 1 ab init. serm. 70 f. 86^{a}—f. 87^{b} lin. 17; textus residuus, qui in cod. 3 multo brevior est, differt. Ultim. (f. 218^{b}) inc.: 'Non nobis domine . . psa. Hoc humile verbum debemus cum propheta omnes domino dicere' etc et des.: 'sangwis preponderat peccata nostra et nos dignos faciat Qui . . vivit.'

Nr. 14—24 item manu Johannis p. soc. div. in puchel (cfr. f. 189^{b}) scripti sunt; f. 197^{a}—199^{a} lin. 4 fortasse ad aliam manum pertinent. Marginibus passim fontes et argumenta breviss. ascripta sunt.

25, f. 219^{ab} (ead. manu, ut videtur) *'De hystoriis inponendis post penthecosten.'* (intellige: in Breviario.)

Inc.: 'Nota hystoria libri Regum inponatur. in octava. pentecostes.' etc Des.: 'Aspiciens. Dominica post Andree.'

26, f. 220^{a} (ead. manu) *Brevis nota de tribus Herodibus, sine titulo.*

Inc.: 'Primus dictus est Herodes Ascolonita.' etc. In fine habes hos versus memoriales: 'Ascolonita neccat pueros Antipa Johannem Agrippa Jacobum claudens in carcere Petrum.' Reliqua f. 220^{a} pars et integr. f. 220^{b} vacant.

27, f. 221^{a}—f. 238^{b} (manu Joh. p. soc. div. in puchel) *'Aurea ligwa.'* (sic) (rubr.)

Est collectio sermonum 14 legendis aliquot insertis, quam usque ad f. 238^{b} pertinere puto, etsi in tabula (f. 239^{b}) non nisi de primo legitur: 'Sermo de aurea lingua.' Sermo I. de adventu inc.: 'Cum propter primorum parentum inobedienciam olym plus quam quinque milia annorum mortis sentenciam genus humanum subcubuisset' etc Des.: 'Iam sana facta es. noli amplius Vnde Rogemus.' Fol. 222^{a}—227^{a} continent de adventu (anepigraph.), de resurrectione domini (anepigr.), 'De anuncciacione Marie', 'De S. cruce', 'De animabus' serm. singulos et duos 'de confessione' (in tabula f. 240^{a} serm. de resurr. et duo seqq. verbo 'optimus', tres ultimi verbo 'bonus' apposito insigniti sunt).

Fol. 227^{a}—228^{a} inserta est legenda 'De S. Barbara', quae inc.: 'Erat in regione origentali (sic) quedam que vocatur

civitas. solis quidam satrapas nomine Dyoscorus.' et des.: 'Passa est autem b. Bar. sub Imperatore maximiano rengnante (sic) autem domino. nostro iesu christo etc amen.' Eand. legend., sed verbis multo fusioribus, habes in append. Histor. Lomb., edit. cit. cap. CXCVI. (f. 264ª sqq.); 'Historia de S. Barb.' in cod. Cremif. 71 f. 49ª sqq. differt.

Sequitur (f. 228ª) sermo 'De ascensione domini' et (f. 229ª) brevis nota, quae inscribitur in marg.: 'De sancto Mich(aele)' et in textu: 'Nota numerum demonum qui ceciderunt de celo.'

Fol. 229ª—233ᵇ habetur 'Passio Geori' (sic) hoc initio: 'Tempore illo dacianus rex qui erat persecutor christianorum. posuit tribunal suum. et sedit super illud' etc et fine: 'et sanabantur a langworibus eorum et credebant in dominum. iesum. christum. cui est honor . . Amen.' Ordo fol. 230—232 hic debet esse: fol. 230ª, 231ᵇ, 230ᵇ, 231ª, 232ª etc. Haec pass., si rem, non verba spectes, a pass. apocrypha, quae extat in cod. Cremif. 34 nr. 10, paullum differt, sed textum saepe breviorem exhibet multisque calami mendis foedata est.

Secuntur sermones: (f. 233ᵇ) 'De animabus', (f. 234ª) 'De nativitate' domini, (f. 235ᵇ, f. 236ᵇ) duo 'De S. Nycolao', tum (f. 237ᵇ) miraculum 'De S. Nycolao' incip.: 'Legimus eciam de bonitate ipsius. Contigit quendam mercatorem valde divitem.' etc, quod aliis verbis legitur in Hist. Lomb., edit. l. cap. III. med. (f. 20ᵇ col 2 lin. 9 sqq.), denique (ead. pag.) sermo 'De epyphania', qui inc.: 'Cum natus esset dominus . . apparuit quedam stellam (sic). in caldea. et erat nobilior aliis stelliis' (sic) etc et des.: 'quo certe ad littus regni celorum Quod nobis dignetur.' Tituli primo excepto bis (litt. rubr. in textu et nigris in marg.) adsunt. Citantur: Damascenus, Origenes, Hieronymus, Isidorus, Gregorius, Basilius, Beda, Chrysostomus, Hugo de sancto Victore, evangelium Nichodemum, Rabi moyses et praecipue Augustinus et Bernhardus. Sermones 3, qui habentur f. 233ᵇ, 234ª et 237ᵇ, iterum legis in multo ampliore collectione 'Aurea lingua' cod. Cremif. 23 nr. 1, quam modo nr. 24 memoravi, et quidem f. 160ᵇ (serm. 165) f. 4ª (serm. 4) et f. 40ᵇ (serm. 31), nec non mirac. de S. Nycol. ibid. f. 176ᵇ lin. 9 sqq. (ad calcem serm. 182); in ceteris sermonibus et legendis codd. 3 et 23 differunt. De auctore apud rei litter. scriptores supra nr. 14 laudd. nihil reperi.

28, f. 238ᵇ—f. 239ᵇ (ead. manu, ut videtur) 'Nota *Legenda De sancto Erhardo.*' (rubr.)

Inc.: 'Beatus Erh. genere Scotus fuit. qui gloria fortis potest interpretari. a puericia sua studio intendebat' etc Des.: 'Sicque pro sibi commissis orando obtinuit quod optavit.'

Sequitur 'Collecta de S. Erhardo.' Ista leg. S. Erardi sive Erhardi episcopi Ratisponensis (saec. VIII.) minus accurate excerpta est ex eius 'Vita auctore Paullo, vel Paululo' multo longiore edita inter Acta Ss. Bolland. 8. Jan. Tom. I, p. 535 sqq.

Fol. 239^b—240^a (ead. manu, si lin. 13 ult. excipias, quippe quae scriptae sunt ead. manu, qua tabula f. 367^b sqq.) legitur 'Tabula' fol. 189^b—239^b. F. 240^b scriptura vacat; post f. 240 duo (vel tria) folia exsecta sunt, sed adest alia lacinia membran. eiusd. tract., quem supra ad f. 160 commemoravi.

29, f. 241^a—f. 298^b col. 2 (duabus manibus et iis aliis, quam praecedentia; manus altera, quae est Oswaldi presb. in Chremsm. incip. a fol. 274^a col. 1 lin. 3: binis columnis) *'Liber dictus Greculus de Sanctis.'* Hunc tit. habes in fine.

Sunt sermones de Sanctis, de aliquot festis Domini et B. Mariae Virg. per circulum anni, numero 93. Serm. quaterni 'In Ephyphania' (sic) et 'De dedicacione', terni 'De Circumcisione', 'In purificacione b. Marie', 'In Anunciacione Marie', 'Margarete virg.', 'De s. laurencio martire', 'In assumpcione Marie', 'De s. Bartholomeo', 'De s. Matheo apostolo' et 'De angelis', singuli 'De s. Nycolao', 'De s. paulo', 'De . s. agatha virgine', 'Gregorii', 'De . s. Georio', 'De letania maiori et de . s. Marco', 'Phylippi et Jacobi', 'De s. vito', 'In exaltacione s. crucis', 'Luce Ewangeliste', 'Cecilie virginis' et 'De s. Clemente', pro reliquis festis bini adsunt. Serm. 10, 37, 52 et 84 anepigraphi sunt, ceteri omnes tit. rubris passim tamen in marg. positis instructi sunt. Sermo I. 'De sancto andrea' inc.: 'Uenite post me . . homines errantes. multum gaudent ad aspectum luminis / et ad vocem clamoris et libenter illuc properant' etc et des.: 'biduo vivens pendebat populum docens de cruce.' Inter f. 245 et 246 fol. unum exsectum est, sed nullus adest defectus. Ultimus 'IIII^9 sermo / de dēdicacione' inc.: 'In ea omnis qui petit . . Apoc / Nota quod salomon celebravit dedicacionem templi octo diebus' etc et des.: 'filium vidue in porta et lazarum in monumento / Deo gracias.' Sequitur subscriptio litt. rubr.:

'Explicit liber dictus Greculus de sanctis completus. per Oswaldum presbiterum In Chremsmuster.' (sic). Praeter libros biblicos laudantur: Bernhardus, Gregorius, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Remigius, 'Petrus Ravennensis' (f. 251^b, 252^b), Haymo (f. 250^b), Glosa, alii; nomina passim linea rubr. distincta, passim litt. rubr. marginibus ascripta sunt. Oswaldi manu in ea huius collect. parte, quae manu priore minus diligenter scripta est, quaedam et in margine et inter lineas correcta sunt. De hoc Oswaldo Marian. Pach-

mayr, Hist.-chronol. Series Abb. et Religios. Monast. Cremif. nihil habet, nisi forte 'Oswaldus, prior anno 1453', cuius p. 220 inter Religios. sub Hermanno II. Abbate (1405—1419) mentionem inicit, unus idemque est.

'Opus greculi de Sanctis per circ. anni' quoque extat in cod. Florian. 289 saec. XIV. diverso tamen initio (cfr. Czerny, Hdschr. p. 121), 'Greculus . . super evangelia' sive de tempore in codd. Cremif. 186 nr. 1 et Florian. 342 (Czerny, p. 139), utrumque opus in cod. Pal. Vind. 1645 nr. 1 (Tabb. codd. Vol. I, p. 268). De auctore rei litterar. scriptores prorsus silent.

30, f. 299ª—f. 299ᵇ col. 2 *Sermo 'In dedicacione.'* (rubr.)

Inc.: 'Domus mea . . Quandocunque dominus ierusalem ibat / statim ad templum properabat' etc Des.: 'et cum ille fecisset sanatus est / Quod ipse' etc. Idem serm. legitur in cod. Cremif. 162 f. 193ᵃᵇ, sed textu passim breviore.

31, f. 299ᵇ—f. 301ᵇ col. 1 *'Legenda vel passio beate Dorothee virginis et martiris christi.'* (rubr.)

Inc.: 'Gloriosa virgo et martir christi. Dorothea / ex patre Dorotheo / et matre theodora progenita est' etc. Ab initio usque ad verba: 'super omnes puellas regionis' (f. 300ª col. 1 lin. 4) concordat cum leg. suspecta (cfr. cod. Cremif. 84 f. 92ᵇ sqq.), quae legitur in append. Hist. Lomb., edit. cit. cap. CCVII. (f. 269ᵇ sq.), in reliquo textu vero, si rem, non verba spectes, ab actis, quae 'ex 3 MSS. codd.' edita sunt inter Acta Ss. Bolland. 6. Febr. Tom. I, p. 773 sqq., paullum differt. Des. (f. 301ª col. 1 lin. 42 sq.): 'ad dominum feliciter migravit. VIII. ydus Februarii' / Ead. lin. subiuncta est passio S. Theophili scholastici hoc init.: 'Theophilus itaque advocatus presidis promissionem beate dorothee sociis suis referebat' etc et fine: 'gaudens dominumque benedicens coronam glorie est adeptus / Amen.', quae textum Historia Lomb. longiorem, sed Actis Ss. breviorem exhibet. Utraque leg. extat in cod. Cremif. 81 f. 165ª sqq., in quo prior quidem non spectatis variantibus multis consentit cum Actis Ss. laudd. (etiam ab initio), posterior vero passim brevior est. Codicis 81 lectio multum a cod. 3 discedit; uterque codex capp. divisione caret. Idem initium quod noster cod. 3 habet cod. Pal. Vind. 4066 nr. 1 (Tabb. codd. Vol. III, p. 153).

32, f. 301ᵇ col. 2—f. 302ª col. 1 *'Hee sunt raciones quare beata semper virgo Maria. corpore et anima exaltata sit in celum.'* (rubr.)

Inc.: 'Quod beata virgo assumpta est corpore et anima. Prima est racio / quia si corpus beate Marie. non esset assumptum' etc. Ratio XII. sive ultima des.: 'tu et archa sanctificacionis tue.'

33, f. 302ᵃ col. 1—f. 306ᵇ col. 1 *Sermones 5: 'Sermo bonus De assumpcione gloriose virginis Marie.', 'De dedicacione ecclesie', 'Johannis baptiste', duo 'De sancta Margareta.'* (rubr.)
Primus incip: 'Multe filie congregaverunt.. Prover. ultimo / verbum istud sic poni potest de beata virgine' etc Ultimus incip.: 'Audi filia et vide.. verbum propositum dici potest de beata Margareta' etc et desin.: 'deum glorificavit in omnibus tribulacionibus suis.'

34, f. 306ᵇ col. 1—2 *'Super pater noster.'* (rubr.)
Est brevis paraphrasis orationis Dominicae et salutationis angelicae; in tabula (f. 368ᵃ col. 1) legis: 'Clausula super pater noster' et 'Clausula super ave maria.' Prior inc.: 'Pater noster / Excellens in creacione / Suavis in amore / Dives in hereditate' etc, altera inc.: 'Ave maria / porta paradisi / stella mundi / Destructrix inferni' etc. Prior quoque extat nonnullis mutatis in cod. Cremif. 26 nr. 6.

35, f. 306ᵇ col. 2 *Versus memoriales, quando Credo canendum sit in missa, sine titulo.*
Incip.: 'Crux et virgo suis festis et apostoli omnes / Credo canunt' etc.

36, ead. col. *'De satisfaccione coniugatorum.'* (rubr.)
Sunt canones breves poenitentiales 9 de peccatis coniugatorum. Inc.: 'Concubuisti cum uxore tua ... V. dies in pane et aqua peniteas' etc. Canones similis argumenti habes in cod. Cremif. 8 nr. 2.

37, f. 306ᵇ col. 2—f. 309ᵃ col. 1 *'Sermones De novo sacerdote.'* (rubr.) *numero 4.*
Primus inc.: 'Ponam te sicut signaculum .. Hec verba scripta sunt / ysa. XLIX° / ad eius et nostram reformacionem' etc Ultimus inc.: 'Uos estis genus electum.. Dicit Apostolus. Et licet omnes nos invicem honorare debeamus' etc et des.: 'quia mundaverunt sancta. Deo gracias.'

38, f. 309ᵃ col. 1—f. 310ᵃ col. 2 *Sermones 2 'De Assumpcione virg. Marie.'* (rubr.)
Prior inc.: 'Hodie assumpta est .. virgo Maria .. Nota quod beata virgo maria / honoranda est. propter. quinque.' etc Alter inc.: 'Sicut qui thesaurizat .. Hoc verbum hodie impletum est in christo / et in gloriosa matre sua' etc Des.: 'miraculum quod tibi videtur esse conveniens.'
Fol. 310ᵇ scriptura vacat.

39, f. 311ᵃ—f. 312ᵃ col. 2 *'Miraculum de S. ely.(zabeth).'* Hic tit. manu prima, ut videtur, scriptus, etsi et in tabula (f. 368ᵃ) legitur, minus quadrat, sed est legenda S. Elisabeth de Marburg, filiae Andreae Hungariae regis et Ludovici Pii landgravii Hassiae uxoris († 1231).

Inc.: 'Beata Elyzabeth langravia duringie filia regis vngarie ab adolescencia sua religioni studuit' etc. Des. (f. 312ª col. 2): 'Item detracciones et pressuras libenter sustineo.' Ead. col. sequitur 'Miraculum' (rubr), quod inc.: 'Nobilis quedam domina. venit visitare beatam elyzabeth.' etc. Aliis et multo fusioribus verbis legenda habetur in Hist. Lomb., edit. cit. cap. CLXIII. (f. 213ª sqq.) nec non mutatis verbis mirac. ibid. (f. 215ᵇ col. 1 lin. 32 sqq.). In cod. Cremif. 187 f. 299ᵇ col. 2 sqq. inserta est 'Legenda s. Elizabeth ducisse' a praesente diversa, in cod. Cremif. extat vita S. Elisab. auctore Dietrico sive Theodorico Ord. Praed. multo longior.

40, f. 312ᵇ col. 1—2 *Sermo 'De sanctis apostolis pe. et paulo.'* (rubr.)

Inc.: 'Laudemus viros gloriosos. In hiis verbis conmendantur apostoli. scil. petrus et paulus a tribus.' etc. Des. (col. 2 lin. 6): 'inveniet vitam eternam. Rogemus.' Reliqua col. 2 pars vacat.

Nr. 30—40 item manu Oswaldi presb. in Chremsmunster (cfr. f. 298ᵇ), binis columnis scripti sunt.

41, f. 313ª—f. 362ª col. 1 (alia manu; binis columnis) *Sermones de Sanctis, de festis Domini et B. Mariae virg. per circulum anni, item sermones communes de Sanctis, plures quadragesimales etc, sine titulo.*

Sunt sermones 89, qui eodem ordine collocati in cod. Cremif. 106 nr. 5 efficiunt serm. 1—38, 40—90. Si ergo serm. iam supra nr. 19 allatum, qui sermoni 39 cod. 106 nr. 5 respondet, annumeras, adsunt omnes serm cod. 106 nr. 5, ex quo hanc cod. 3 partem descriptam esse et scripturae concordia et insuper parva lacuna, quae in utroque cod. serm. 26 conspicitur, satis demonstrant. Serm. omnes instructi sunt partim tit. partim argumentis rubr. passim in marg. collocatis, quae tamen saepe a cod. 106 differunt; sermones: 13, 33, 35, 39, 44, 51, 53 verbo 'bonus' apposito insigniti sunt. Sermo I. 'De sancto andrea' inc.: 'Uenite post me . . Mat. 4.ᵗᵒ Piscatores et illuminati mittuntur ad predicandum Ne fides credencium non in virtute dei' etc. Des.: 'Cum proprias oves emiserit ante eas vadit.' Inter fol. 324 et 325 fol. unum exsectum est, sed nullus adest defectus. Sermo ultim. 'De compassione b. virg. per totum et cum hoc de passione eius filii' inc.: 'Respice in faciem christi tui Consuetudo est quando pauperes et mendici nudi et debiles' etc et des.: 'Marie filium clementissimum. ut nos perducat ad celeste convivium.' Idem sermo legitur in cod. Cremif. 6 f. 59ª sqq. Confr. quoque, quae supra nr. 24 dixi.

42, f. 362^{a} col. 1—f. 363^{a} col. 1 (ead. manu; binis columnis) *Sermones 2: 'De ove centesima' et 'De assumpcione b. virginis marie.'* (rubr.)

Prior incip.: 'Quis ex vobis homo . . Homo iste qui habet C. oves Jesus Christus. est' etc. Alter incip.: 'Transite ad me omnes . . In verbis istis invitat nos beata virgo Maria ad viam' etc. Locus Germanicus insertus est. Desin.: 'a dextris suis collocavit / Quo et nos perducat . . Amen.' Jidem extant in cod. Cremif. 106 nr. 6, ex quo descripti sunt.

43, f. 363^{a} col. 2—f. 367^{a} col. 1 (ead. manu; binis columnis) *Sermones 3: duo 'In resurreccione domini' et 'In octava resurreccionis domini Sermo bonus.'* (rubr.)

Primus inc.: 'Surrexit dominus vere . . Luc. Bone matres hee (sic) habent consuetudinem' etc. Ultimus inc.: 'Cum esset sero factum . . Joh. XX° Quatuor tanguntur in hoc ewangelio' etc et des.: 'nisi laborantibus in via // et cetera.'

Fol. 367^{a} col. 2 scriptura vacat.

Fol. 367^{b} 'Incipit tabula utriusque tam de sanctis quam de tempore a numero . 1. usque ad numerum 127' (novae numerat. fol. 241—367) ead. manu, quam in cod. fronte sub nr. 6 memoravi, scripta, quae binis column. usque ad f. 368^{b} col. 2 lin. 11 progreditur. Reliqua huius col. pars et integrum fol. 369 scriptione carent; post f. 369 fol. unum exsectum est.

44, f. 370^{a}—f. 431^{b} 'Nota *Rapalarius* (sic) *bonus ad populum', a fine mutilus.*

Sunt sermones de tempore per circulum anni numero 55, qui integri (serm. 59) extant in cod. Cremif. 26 nr. 11 ad calcem 'opus Rapularii' inscripti, in quo praesentes eodem ordine collocati efficiunt serm. 1—21, 23, 25—57; textus paullum differt. Sermones: 1, 3, 4, 6, 8, 25, 55 anepigraphi sunt, serm. 2 non nisi in marg., reliqui omnes in textu, sed passim falso (cfr. serm. 13, 14, 28, 47—52) inscripti sunt. Sermo I. de dom. I. advent. incip.: 'Hora est iam . . Paulus scripbit (sic) nobis hec verba / Modo hodie notare debetis quod invenimus in sacra scriptura Quadruplex sompnum' etc et desin.: 'quod a peccatis cesset Rogemus.' Sermo ultimus de dom. XXIII. post trinit. inc.: 'Abeuntes pharysei concilium . . Hec verba scribit nobis beatus Matheus in evangelio. In hiis tribus modis docemur' etc, sed iam lin. 11 post insistit his verbis: 'Salomon dicit. In multiloquio peccatum non deerit vnde Socrates', quae leguntur in cod 26 f. 257^{a} lin. 3. Desunt ergo in praes. cod. praeter maiorem serm. 57 partem brevis praefat. (lin. 7) et serm 22, 24, 58, 59 codicis 26. Fol. 370^{a}—372^{b} lin. 13 item ad Johannem p. soc. div. in puchel (cfr. f. 189^{b}) pertinere videntur, reliqua pars manu alia scripta

est ac cetera; folia haud pauca humore obfuscata sunt. Praeter auctores biblicos laudantur: 'Augustinus', 'Gregorius', 'Ysiderus' (sic), 'Crisostomus', 'Bernhardus', 'Iheronimus', 'Ambrosius', 'Haymo', 'Clemens papa' (f. 415ᵇ), 'Boecius' (f. 423ᵃ), 'Seneca', 'Socrates' (f. 431ᵇ), quorum nomina plerumque in marg. quoque leguntur. Auctor 'Rapularius' a nullo, quod sciam, rei litt. scriptore commemoratur excepto Fabricio in Biblioth. med. lat. Edit. Mansi Tom. VI, p. 52, ex quo tamen non nisi liquet allegari eum a Compilatore libri, qui Flores poetarum inscribitur, et edidisse sermones, quos Fabricius anecdotos putat.

45, f. 432ᵃ—f. 433ᵃ (manu saec. XIV—XV.) *Officium Breviarii de vulneribus Domini.*

Ab initio mutilum est; incipit autem sic: 'Ait Ewangelista Assumpsit iesus discipulos suos' etc. (lect. VII. med. puto). Fol. 432ᵇ habentur: 'Ad 1ᵐ Ymnus' 'Nobis dies hec innuit' etc, 'Ad 3ᵐ Ymnus' 'Qua christus hora siciit' etc, 'Ad VIᵃᵐ Ymnus' 'Carisma sancti spiritus influat psallentibus' etc et fol. 433ᵃ: 'ad IXᵃᵐ Ymnus' 'Ternis ter horis numerus sacre fidei' etc, 'In IIⁱˢ vesperis . . Ymnus' 'Fit porta christi pervia' etc. Ultimo loco legitur: 'Super Magnificat An̄(= Antiphona)' 'Hodie celesti sponso' etc. Hymnos laudd. non habes apud Mone, Lat. Hymnen d. Mittelalt. Bd. I, sed hymni ad Tertiam, Nonam et II. vesp. identidem extant in codd. Sangallens. (cfr. St. Gall. Hdschr.-Cat. p. 525, 529, 516 in indice).

46, f. 433ᵃ — f. 436ᵃ (ead. manu) *'Hystoria De Transfiguracione christi.'*

Est officium Breviarii (lectionum IX) de Transfig. Domini (6. Aug.), quod est festum titulare Eccles. et Monast. Cremifan., sed ab officio, quo nunc utimur, differt. Incip. ab 'An̄. super Psalm.': '[V]ox de celis sonuit' etc. Fol. 433ᵇ legitur 'Ymnus' ad vesp.: 'Estata lux de lumine' etc et f. 436ᵃ 'ymnus' in II. vesp.: 'O sator omnium rerum imperator' etc, qui desunt apud Mone l. l. et in codd. Sangall. Ultimum locum occupat 'An̄.' in II. vesp.: 'Hodie ad patris vocem' etc. Haud paucae huius et praeced. officii partes non nisi citantur.

47, f. 436ᵃ—f. 439ᵇ (ead. manu) *'Legenda De Concepcione Sancte Marie virginis.'*

Incip.: '[I]n diebus illis Erat vir in israel Nomine Joachym ex tribu Juda hic erat pastor ovium suarum. timens deum in simplicitate et bonitate sua.' etc. Dividitur ritu lectionum liturgicarum in capita, quorum quintum abrumpitur his verbis: 'invenit Mariam prengnantem (sic). Et totus in Angustia positus.' Cetera desunt. Haec legenda spuria non stilo tantum,

sed variis etiam narratiunculis differt a Libello sive Evangelio 'De Nativitate Mariae', quod extat in Fabricii Cod. Apocrypho N. T. I, p. 19—38 et inter Opp. S. Hieronymi studio Vallarsii (Edit. II.) T. XI, P. II. (Venet. 1771) col. 383—390; verba nostra extrema, si rem, non verba spectes, leguntur apud Fabr. p. 36 lin. 25 (cap. X. med.), apud Hieron. col. 390 lin. 5. Idem initium quod nostrum habes apud Denis, Codd. Theol. Vol. II, col. 1636 Cod. DCXC. (nunc cod. 4753 nr. 5), ubi opus inscribitur: 'Liber de ortu et vita b. Virg. Marie' etc.

Nr. 12, 46, 47 litteris initial. carent; litt. init. nr. 13, 22, 25 nigro colore, reliquorum omnium rubro col. (nr. 38 aliquot viridi col.) exaratae sunt.

---

4. Codex chartaceus saec. XV. Folior. 330. 4.⁰

Si fol. 1ᵃ—7ᵇ, f. 45ᵃ—68ᵇ et f. 115ᵃ—119ᵃ lin. 5, quae ad alios scriptores pertinere videntur, excipias, totum codicem, etsi modo festinanti calamo, modo accurate, eadem manu et ea Michaelis Wochner Canonici in Hospitali (cfr. cod. Cremif. 47) exaratum puto.

Eiusdem fuisse videtur, cuius insigne (Wappen) exhibet cod. Cremif. 10, alii (vide indicem possessorum).

Fol. numero non signatum, quod inter tegumentum anterius et fol. 1 insertum est, scriptura vacat.

1, f. 1ᵃ—f. 7ᵇ *Innocentii Papae IV. tractatus exceptionum.*

Inscriptio: 'Sequitur Tractatus excepcionum Innocencii Quarti Incipit tabula eiusdem.' Tabula non nisi capp. 13 exhibet, tract. ipse capp. 14; deest enim in tab. cap. 6 'Contra locum.' Incip.: 'Excipitur contra literas et sigilla multis modis videlicet si bulla sit falsa vel sigillum' etc. Cap. ult. 'Contra diffinitivam Sentenciam' desin.: 'Item si Judex sentenciam dicet per alium et per alium legi faciat non valet. C. de sen. excon. pri. nec l. 1.' Deinde ex scriptoris errore legitur haec subscriptio:

'Et sic est finis illius opusculi quod *defensorium Juris* nuncupatur Conpilatum a quodam fratre utriusque Juris doctorem (sic) A fratre *Gerhardo* ordinis cistercien. professo', quae rectius ad nr. 3 huius cod. collocari debebat. — Fol. 7ᵇ lin. 4 exceptis vacat.

Innocentius IV. antea dictus Sinibaldus Fliscus, Genuensis, Juris scientia clarus, Papa 25. Jun. a. 1243, mortuus 7. Dec. 1254. Cf. Potthast, Regesta p. 943, 1283. De eius vita vide:

Ciaconium, Vitae Pont. Rom. col. 689 sqq.; Gregorovius, Gesch. d. St. Rom Bd. V, p. 223 sqq.; Reumont, Gesch. d. St. Rom Bd. II, p. 530 sqq.; de operibus: Oudinum, T. III, col. 165 sqq.; Bellarminum, De scriptt. eccl. (Opp. T. VII.) p. 430; Cave, Vol. II, p. 299; Possevinum, App. Sac. T. I, p. 806; Jöcher, Th. II, col. 1888 sq.; Fabricium, Bibl. med. lat. Ed. Mansi T. IV, p. 36 sq.; Schulte, Lehrb. d. Kirchenr. p. 56 sq., qui tribus prioribus exceptis omnes tract. de except. commemorant. Operis eius praeclari 'Apparatus in V libros decretal.' fragmentum habes in cod. Cremif. 71 f. 40[a] sqq.

2, f. 8[a]—f. 10[a] *Duo consilia doctorum de casu quodam haereditario.*

Prius anepigr. inc.: 'Johannes decessit intestatus / nullis relictis post se liberis vel parentibus' etc. Lin. 4: 'Queritur qualiter ad hereditatem . . quatuor filii illorum trium fratrum suorum patruelium venire debeant An vocentur in capita . . An vero vocentur in stirpes' etc. Des.: 'dividi hereditatem in capita non in stirpes / Et ita in dubietate tenendum est' et subscribitur: 'Et ita dico et consulo Ego Raphael de fulgosiis Juris utriusque doctor etc Idem dico et consulo ego Raffael Ray. Juris utriusque doctor.' Alterum, quo idem thema ead. ratione absolvitur, inscribitur: 'D. Jo. de vulpis Juris utriusque doctor' et inc.: 'Queritur qualiter hereditas infrascripti Johannis dividatur' etc. Subscribitur: 'Ego Tadolus de vicomercato Juris utriusque doctor Idem dico et consulo ut supra conclusum . . est in testimonium premissorum me subscripsi' etc. Sequitur arbor consanguinitatis ad huncce casum illustrandum.

Raphael Fulgosus, vel Fregosus, Placentinus, Ticini et Patavii Jus civile docuit, obiit a. 1431; Raphael de Raimundis, Cumanus, Juri addiscendo operam dedit Ticini, postea Patavii docuit circa a. 1420; uterque professor insignis. De iis eorumque operibus vide: Fabricium, Bibl. med. lat. T. VI, p. 50, 49; Trithemium, De script. eccl. fol. CXXXII[a]; de posteriore quoque Joecher, Th. III, col. 1906. Fabricius 'Consilia Raph. de Raym. . et Raph. Fulgosi . . impressa Brixiae per Jac. Britannicum, 1490. fol.' affert, ex quibus consilium I. fortasse depromptum est; de auctoribus in consil. II. allatis nihil habent scriptores laudd. — Fol. 10[a] pars inferior et f. 10[b]—12[b] integra scriptione vacant.

3, f. 13[a]—f. 26[a] *Juris defensorium.*

Brevis praefat. inc.: 'Quia bone rei dare consilium' etc. Lin. 2: 'Et ideo de corpore canonum decretalium ac legum collegi . . iuris defensorium illud nominans' etc. Des.: 'placuit enim presens opusculum per XIX. titulos distingui . . . Et

sequitur primo Registrum.' Enumerantur titt. 20, sed tit. 5 'Contra Reum' non legitur in tract. Incipit autem titulo 'Sequitur liber Juris defensorium nominatus' praemisso sic: 'Judicum alii sunt ordinarii. qui ab Apostolico (sic) ut ecclesiastici' etc et tit. ultimus 'De instancia iudicii' desin.: 'Si autem lis non fuerit conte(stata) perit instancia.' Sequitur subscriptio:

'Explicit *defensorium Juris.* 1462 / 12 octobris.' Cfr. quae modo de subscriptione nr. 1 dixi.

De hoc tract. vide Denis, Codd. Theol. col. 2797 Cod. DCCXLIII. (nunc cod. 4139 nr. 28), in quo paullo post praefat. initium auctor se prodit his verbis: 'ego Gerardus Monachus Rivi sancte Marie Cistercien. ordinis videns' etc, quae tamen in cod. nostro desunt; praeterea Denis varia de coenobio, de auctore et de editionibus adnotavit. De hac abbatia eiusque diversis nominibus accurate agit Leop. Janauschek, Originum Cisterc. T. I. (Vindob. 1877 4°) p. 244 sub voce: 'Rivus S. Mariae, Scharnebeck', quo teste non procul a fluvio Neze in principatu Luneburgico et dioecesi Verdensi sita erat et Luderum episcopum Verdensem auctorem venerabatur, qui a. 1243 fundamenta iecit coenobii, quod 'Domus S. Mariae' dicitur, sed inde a. 1254 translatum est ad locum, qui 'Rivus S. Mariae' (Marienfliess) proprie nuncupatur, vulgariter 'Schernbeke.' (Cfr. Winter, Die Cisterc. d. nordöstl. Deutschl. Bd. I, p. 355 sq., II, p. 215 sq., III, p. 364). Gerardum quoque citant Fabricius, Bibl. med. lat. T. III, p. 41 sq. (falso sub nomine 'Gerardi Monachi de Imo S. Mariae') et Jöcher, Th. II, col. 944, qui circa medium saec. XV. vixisse dicit. Editio pro collatione instituenda ad manum non erat.

4, f. 26^b—f. 27^b *'Termini servandi in palacio apostolico.'*

Incip. tit. 'Primo in beneficialibus. in prima instancia' praemisso: 'Primo in causis beneficialibus postquam citacio fuerit ad partes decreta' etc. Ultimo loco agitur 'De apostolis dandis.'

5, f. 28^a (binis columnis) *'Festa palacy Romane Curie* sequuntur.'

Secundum ordinem mensium disposita sunt. Inc.: 'Januarius habet dies 31. Circumcisio domini. usque ad crastinum epiphanie inclusive' etc. In fine legitur nota: 'Multiplex est dies civilis est' etc.

6, f. 28^b—f. 29^b *Notabilia ad ius canonicum spectantia.*

Primum 'Notabile de interponendo appellacionem Hic (?) in partibus' inc.: 'Sciendum si appellacio interposita fuerit / in presencia partis principalis' etc. Ultimum 'De illis qui solvunt pecunias pro beneficiis' des.: 'excommunicacionis . . incurrit Sentenciam / per constitucionem pape Martini quinti / que

incipit multi contra Symoniacam pravitatem / et Eugenii pape quarti que incipit Cum destestabile (sic) scelus / et alias . . promulgatam.' — Fol. 29ᵇ lin. 4 exceptis et fol. 30—34 integra scriptura vacant.

7, f. 35ᵃ—f. 36ᵇ *'Copia Brevis Sᵐⁱ d. n. Sixti / ad Imperatorem Fridericum in facto coronacionis primogeniti / Casimiri Regis polonie.'*

Inc. tit. 'Sixtus papa quartus' praemisso: 'Carissime fili noster / Salutem / Cum relatum nobis fuisset superioribus diebus Maiestatem tuam propensam esse ad coronandum primogenitum . . Casmiri polonie Regis' etc. Des.: 'Dat. Rome apud Sanctum petrum die decima octava decembr. Anno incarnacionis dominice 1477 pont. nostri Anno Septimo.'

Wladislaus, primogenitus Casimiri Regis Poloniae, a conventu in montibus Kuttensibus celebrato 27. Mai a. 1471 rex Bohemiae electus et Pragae 22. Aug. h. a. coronatus est; Sixtus IV. vero in hocce Brevi regalium Bohemiae traditionem seu Wladislai investituram, ut vocant, Viennae 10. Jun. 1477 per Imp. Frid. factam, (quam semper 'coronationem' nominat), respicit, Imperatorem corripit, ipsique notificat se etiam tum Matthiam regem Hungariae pro vero rege Bohemiae habere. Cfr. Palacky, Gesch. v. Böhm. Bd. V, Abth. 1, p. 31 sqq., 158 sq. Idem l. l. p. 166 sq. commemorat Brevia ad Imperat., ad Bohemos obedientes et ad Boh. inobed. in favorem Matthiae 19—27. Sept. 1477 data, quorum duo posteriora extant in cod. nostro sub nr. 8 et 9, in quo tamen 'VIII. kal. Oct.' (24. Sept.) data sunt, prius vero, etsi 'datum' differt, unum idemque videtur ac nr. 7. Litteras Papae ad Imperat. quoque memorant Joan. Dlugossus, Hist. Polon. T. II, (Lips. 1712) col. 559 sq. et Pessina, Mars Moravic. (Pragae 1677) p. 878 sqq.

Sixtus IV. antea Franciscus de Rovere (Ruvere), Savonensis, Ord. Minorum, Papa 9. Aug. a. 1471, mortuus 12. Aug. 1484. De eius vita vide: Ciaconium, Vitae Pont. Rom. col. 1251 sqq.; Gregorovius, Gesch. d. St. Rom Bd. VII, p. 232 sqq.; Reumont, Gesch. d. St. Rom Bd. III, Abth. 1, p. 163 sqq.; de operibus: Fabricium Bibl. med. lat. T. VI, p. 197 et Cave, Vol. II, Append. p. 187.

8, f. 36ᵃᵇ *Eiusdem Breve ad Bohemos et Moravos obedientes.* (Copia.)

Inscriptio: 'Sixtus papa Quartus dilectis filiis . . Regni Boemie et Marchionatus Moravie etc subditis . . Mathie hungarie et boemie Regi illustri obedientibus.' .'L. Griffus.'

Inc.: 'Sixtus Episcopus' etc. Lin. 4: 'Apostolice Sedis onus quod licet immeriti sustinemus' etc. Des.: 'Dat. Rome apud

S. petrum Anno . . Millesimo CCCC°LXXVII / octavo kal. Octobr. pont. nostri Anno septimo.' 'De Curia d. gallettus.'

9, f. 36^b—f. 37^a *Eiusdem Breve ad Bohemos et Moravos inobedientes, sine titulo.* (Copia.)

Inc.: 'Sixtus Episcopus . . Regni Bohemie et Marchionatus Moravie etc subditis . . Mathie . . inobedientibus . . Declaravit vobis sepius Apostolica Sedes' etc. Des.: 'Dat. Rome . . Anno . . Millesimo CCCCLXVII.° (sic) VIII° kalendas Octobr. pont. n. Anno septimo.' 'De Curia . d. Galletus.'

Confr. supra nr. 7. — Fol. 37^b scriptura vacat.

10, f. 38^a—f. 39^b *Mathiae Corvini Regis Hungariae confirmatio et promulgatio conventionis cum Imperat. Friderico IV. factae, sine titulo.* (Copia.)

Inc.: 'Mathias dei gracia. Rex hungarie etc Tenore presencium recognoscimus et notum facimus . . Quod . . . cum . . friderico Imperatore Romanorum' etc, lin. 12: 'concordati sumus et pacem reformavimus' etc. Des.: 'In premissorum . . robur et evidens testimonium prefato domino friderico.'

Agitur de conventione in Corneuburg 30. Nov. 1477 inter Imp. et Matthiam facta, quam edidit Jos. Chmel inter Monumenta Habsburg. Abth. I, Bd. II, nr. XVII. p. 117 sqq. Nostra confirmat. legitur aliquot lacunis interiectis apud Pray, Annal. regum Hungar. P. IV, p. 114—116 nec non integra apud Kurz, Oesterr. unter K. Friedr. IV. Th. II, Beyl. Nr. XLIII. p. 258—262 et inter Monum. Habsburg. l. l. nr. XVIII. p. 119—122; in omnibus subscribitur: 'Datum in oppido Korneuburg die prima mensis Decembr. a. 1477' etc. Cod. noster in fine concordat cum Cod. MS. Bibl. Aug. Vind., quo Pray usus est, ceterum ab edit. paullum differt. Cfr. quoque Kurz l. l. p. 136 sq., ubi summarium habes, et Palacky, Bd. V, 1, p. 165 sq.

Matthias Corvinus, Johannis Hunyadis filius, Rex Hungariae electus 24. Jan. a. 1458, mortuus 6. April 1490. Cfr. Pray, P. III, p. 214 sqq., IV, p. 201 sqq. et Palacky, Bd. IV, 2, p. 25 sqq., V, 1, p. 325 sqq. — Fol. 39^b lin. 6 exceptis et fol. 40—44 integra scriptione vacant.

11, f. 45^a—f. 68^b *'Tercia In Vectiva domini Rudolffi lavantini episcopi contra venenosum hereticum Georgium.'* Hic tit. alia manu scriptus est ac tract. ipse. (Copia.)

Inc.: 'Salutem cum omni devocione / Et inter labentis mundi huius falsorumque fratrum pericula a dextris et a sinistris caute incedere' etc. Des.: 'sedem sanctam apostolicam universumque fidelium cetum bene merebitur Datum Wratislavie 67.' (i. e. 1467). Deinde parvo spatio interiecto leguntur haec verba: 'De absolucione iuramenti pena excommunicacionis

anathematis eterne dampnacionis malediccionis et heretice pravitatis favoris', quae nec ad nr. praeced. nec ad seq. pertinent. — Est refutatio epistulae Georgii Podiebr. apologeticae, quam habes nr. 12, ad Matth. Corvinum directa, de qua cfr. Palacky, Bd. IV, 2, p. 393 not. 254, p. 466 not. 312. Ead. extat in cod. Pal. Vind. 4975 nr. 87 (Tabb. codd. Vol. III, p. 462), in quo teste Palacky data est '1467 feria II. ante Mariae Magdalenae' (20. Jul.). Alia eiusd. apologiae refutatio habetur infra nr. 13.

Rudolphus de Rüdesheim, ab a. 1463 Episcopus Lavantinus, a Paulo II. a. 1465 ineunte apostol. sedis legatus in Germaniam missus, 20. Jan. 1468 Episc. Vratislaviensis, mortuus 9. Jan. 1482. Cfr. Potthast, Bibl. hist. Supplem. p. 338, 286 et Palacky l. l. p. 330 sqq.; aliquot eius opuscula ex codd. Bibl. Lips. Paullinae excitat Fabricius, Bibl. med. lat. T. VI, p. 129 sq.

12, f. 69ª — f. 74ᵇ *Georgii Podiebrad regis Bohemiae litterae apologeticae ad Imperatorem Fridericum; sine titulo.* (Copia.)

Inc.: 'Gloriosissimo principi . . Friderico dei gracia. Roman. Imperatori . . . . Georgius eadem gracia Bohemie rex' etc. lin. 5: 'Quanto paciencius et equanimius iniurias emulorum nostrorum perferimus ac sustinemus' etc. Des.: 'Dat. prage die decima Novembr. Anno domini MCCCC°LXVI° regni nostri Anno nono.'

'Gloriosissimo . . Friderico Romanorum Imperatori . . . . domino et affini nostro karissimo.'

Eand. epist. paucis mutatis, sed 'Glacii 28. Jul. 1466' datam Georgius iam antea Matthiae Corv. aliisque principibus miserat. Cfr. Palacky, Bd. IV, 2, p. 393 sqq. et Jordan, Das Königth. Georg's v. Poděbrad (Lp. 1861) p. 227 sqq., qui eius summarium habent et auctorem nominant Gregorium Haymburg. Editam habes apud d' Achery, Spicileg. T. III. (Paris. 1723) p. 830—834, ubi inscribitur: 'Georg. Pogiebracii . . Epist. apolog. Regi Hungar. generi suo', sed perperam ad a. 1468 refertur, et ap. Gelas. Dobner, Monum. hist. Boemiae T. II, p. 418—429; nostra epist., si inscriptionem et lin. 5 ult. excipias, fere ad verbum concordat.

Georgius Podiebrad, Bohemiae rex 2. Mart. a. 1458 electus, mortuus 22. Mart. 1471. Cfr. Palacky l. l. p. 30 sqq., p. 663 sqq.; Jordan l. l.; Ad. Bachmann, Ein Jahr Böhm. Gesch. Georgs v. Pod. Wahl, Krön. u. Anerk. (Archiv f. öst. Gesch. Bd. LIV.) p. 37 sqq. Epist. apol. memorat Fabricius T. V, p. 305 et varia Pontificum Roman. acta contra hunc regem Oudinus, T. III, col. 2576 sqq. — De Gregorio Haymburg vide infra nr. 22.

13, f. 74b—f. 78b *'Copia Responsionis ad literas heretici Bohemie quas dederat Ad Regem Hungarie.'*

Inc.: 'Gloriatur Georgius qui se vocat Bohemie regem in literis, quas ad Seremum Regem Hungarie dedit' etc. Des.: 'Iam innocenciam suam ostendat aut penas iuris paciatur oportet.' De hac respons. vide quae modo ad nr. 11 dixi et Palacky, Bd. IV, 2, p. 393 not. 254, qui conscriptam esse ab Johanne Carvajal et Germanice editam ap. Petr. Eschenloer, Gesch. d. St. Breslau Bd. I, p. 327 asserit.

Johannes Caravagial (Carvajal), Hispanus, electus Episcopus Placentinus, Rotae Auditor, Diac. Card. S. Angeli, post Presb. Card. S. Crucis in Hierusalem, deinde Episc. Card. Sabinus, demum Portuensis, et S. Rufinae, Romae moritur, 8. Idus Decembr., a. 1469. Haec Ciaconius, Vitae Rom. Pont. et Card. col. 1139 sq. De variis legationibus in Germaniam et ad Imperat. a Pontif. Eugenio IV. et Nicolao V. ipsi commissis vide: Hefele, Conciliengesch. Bd. VII, p. 791 sqq.; Palacky, Bd. IV, 1, p. 142 sqq.; Raynaldum, Annal. Eccl. ad a. 1446, Edit. Mansi T. IX, nr. II. p. 474 sqq.; de rebus ab eod. Pragae 1—23. Mai 1448 gestis, quarum Diarium edidit Denis, Vol. I, col. 1573—1588 ex Cod. CCCCXVII. (nunc cod. 4764 nr. 8), Palacky l. l. p. 184 sqq.; de aliis in causa Georg. Podiebr. negotiis eund. Bd. IV, 2, p. 370 sqq.

14, f. 79a—f. 80b *'Copia Bulle seu Sentencie contra Regem bohemie late.'*

Inc.: 'Paulus Episcopus . . Ad perpetuam rei memoriam. Cum extra fidem catholicam / quam Sacrosancta Romana predicat . . Ecclesia. nullus . . . . ad salutem proficiat sempiternam et propterea salvator noster dominus iesus christus' etc. Des.: 'Dat. Rome Apud S. petrum Anno . . 1466.to decimo kal. Januarii p. n. Anno Tercio.' Georgius Podiebr. eiusque asseclae a Paulo Papa II. in publico consistorio 23. Dec. 1466 Romae celebrato excommunicati et subditi a iuramento absoluti sunt. Cfr. Palacky, Bd. IV, 2, p. 419 sqq. Nostra Bulla, si rem, non verba spectes, ab illa, quae legitur apud Dlugossum l. l. T. II, col. 400 sq., ap. Müllerum, Reichstags Theatr. Th. II, p. 263 sq. et ap. Lünig, Cod. German. diplom. Th. I, col. 1517 sqq. et eod. die data est, paullum differt, sed longior est; posterior pars inde a verbis: 'eiusdem salvatoris nostri presidio' etc habetur apud Pessinam l. l. p. 760 sq.

Paulus II. antea Petrus Barbus, Venetus, Papa 31. Aug. a. 1464, mortuus 28. Jul. 1471. De eius vita vide: Ciaconium, col. 1229 sqq.; Reumont, Bd. III, 1, p. 152 sqq.; Gregorovius, Bd. VII, p. 210 sqq.; de operibus: Fabricium, Bibl. med. lat. T. V, p. 207; Cave, Vol. II, App. p. 184.

15, f. 80^b—f. 81^b *'Copia Executorie prescripte Sentencie.'*

Inc.: 'Paulus . . . Archiepiscopis et Episcopis in Regno Bohemie . . Sal. et Ap. ben. Hodie nostre emanarunt litere super quadam per nos promulgata sentencia . . huiusmodi sub tenore Paulus . . ut supra Volentes itaque literas predictas' etc. Des.: 'Dat. Rome apud S. petrum Anno . . Millesimo CCCC°LXVI^to^ decimo kal. ianuarii p. n. Anno Tercio.' Prior pars legitur in Bulla Pauli II. ad Protasium Episc. Olomuc. eod. die data, quam habent Pessina, Mars Morav. p. 761 sq. et Lünig l. l. Th. I, col. 1513 sqq., apud quos vero posterior pars multo brevior est. Ead. extat in cod. Pal. Vind. 3484 nr. 11 (Tabb. codd. Vol. II, p. 308).

16, f. 81^b—f. 83^a *'Copia / brevis Imperatori in eodem facto missi.'*

Inc.: 'Paulus . . Carissime . . fili noster Sal. et Ap. ben. / Instruit salvatóris exemplum / et nos Cura officii pastoralis compellit' etc. F. 82^a lin. ult. sqq. haec legis: 'die videl. vicesima tercia Mensis Decembris proxime elapsi in publico Consistorio nostro pronunciavimus . . Georgium . . hereticum pertinacem / hereticorum fautorem' etc, f. 82^b lin. 17 sqq.: 'prout in litteris apostolicis quas cum presentibus ad tuam Celsitudinem mittimus / et ipsa die Nativitatis d. n. Jesu cristi / in Basilica principis Apostolorum . . . publicari fecimus latius continetur / Igitur' etc, (lin. 25): 'Maiestatem tuam exhortamur . . ut . . . huic nostre sentencie faveas / illamque . . . defendas / et exequi facias atque permittas / damnato illi heretico deinceps nequaquam communices . . . nec verbis nec scriptis illum Regem . . . appelles' etc. Des.: 'Dat. Rome apud S. petrum Anno . . 1466.to kal. Januarii p. n. Anno tercio.'

'Carissimo . . Friderico Roman. Imperatori semper Augusto.'

'Datum' nostrum '1466 kal. Jan.' iuxta calculum, quem dicunt Florentinum, reputatum cum 1. Jan. 1467 hodierni calculi concordat. De hoc calculo, secundum quem novus annus a 25. Mart. incipit, in cancellaria Pauli II. usitato cfr. Palacky, Bd. IV, 2, p. 377 not. 240, p. 354 not. 224. Bulla Pauli II. ad Imp. 'Rome Cal. Jan. 1467' data, quam memorat Kurz l. l. Th. II, p. 91 not., indubie una eademque est ac Breve nostrum.

17, f. 83^a—f. 84^b *Rudolphi Episcopi Lavantini sententia excommunicationis in Georgium Podiebr. eiusque asseclas auctoritate Pauli II. lata, sine titulo.* (Copia.)

Inc.: 'In nomine sancte et individue trinitatis . . Amen. Rudolphus . . Episcopus laventin. . . pauli . . pape secundi / ad Alamanie et Regni boemie partes legatus missus et in causa contra . . Georgium / de podiebrat' etc, lin. 11: 'com-

missarius et exequutor specialiter . . universis . . ad quos presentes nostre litere pervenerint Salutem . . Cum notorium sit adeo ut nulla tergiversacione celari possit' etc. Des.: 'Et dicat omnis populus christianus fiat fiat Amen. Dat. wratislavie.' Haec sentent. a legato Rudolpho Wratisl. 12. Mai 1467 lata est, ut Bullam Pauli II. (incip.: 'Consueverunt Romani pontifices' etc) 26. Mart. h. a. datam exequendam curaret. Cf. Palacky, p. 448 not. 229. Ead. extat in codd. Pal. Vind. 3484 nr. 12, in quo data est 'Bratislavie die 12. Maii A° 1467', et 4764 nr. 16, de quo Denis, Vol. I, Cod. CCCCXVII. col. 1592. De Rudolpho Episc. Lavant. cf. nr. 11.

18, f. 85^{ab} *Pauli II. litterae ad Imp. Fridericum, quibus ei iterationem processus contra Georgium Podiebr. notificat, sine titulo.* (Copia.)

Inc.: 'Paulus . . Carissime . . fili Sal. et Ap. ben. Ob tue dignitatis eminenciam non ab re iudicavit Apostolica Sedes processus suspendere quos contra Georgium inceperat' etc. Post pauca: 'causam super heresi aliisque criminibus contra dictum Georgium terminandam commisimus . . Bessarioni Tusculan. et Johanni portuen. Episcopis ac . . Berardo tit. S. Sabine presb. Card. quod tue celsitudini . . . notum facere volumus Monentes eam . . . ut que sui officii sunt contra ipsum Georgium . . studeat exercere processibus et sentenciis Apostolicis faveat et assistat . . . A pactis insuper . . . cum illo hactenus initis . . . . omnino recedat' etc. Des.: 'Dat. Rome apud S. Marcum Anno domini 1465. p. n. Anno primo.'

'Carissimo . . Friderico Roman. Imperatori semper Augusto.'

Paulus II. processum contra Georgium Podiebr. iam a Pio II. institutum, sed eius morte sopitum iterum assumi iussit et 22. Jul. 1465 tres Cardinales modo allatos iudices constituit. Cf. Palacky, p. 355, qui tamen nihil habet de his litteris.

19, f. 86^{a}—f. 88^{b} *Eiusdem litterae encyclicae, quibus Christianos monet, ut expeditionem cruciatam contra Turcos suscipiant, sine tit.* (Copia.)

Inc.: 'Paulus . . Universis et singulis christi fidelibus S. et A. b. / Post calamitosum et miserandum Constantinopolitan. civitatis excidium / venturum ad interiora christianitatis Thurcorum gladium . . predecessores nostri clamare non cessaverunt' etc. F. 86^{b} med. haec legis: 'Sed cum ad propulsandum . . periculum nostre facultates minime sufficiant . . Et . . fridricus Roman. Imperator . . . ad universos prelatos principes et communitates imperii. ad contrahendum undique militum copias nuncios suos . . miserit / et unacum . . Mathia rege vngarie . . nobilem virum vlricum de Gravenegk / rei

militaris peritissimum generalem Capitaneum deputaverit qui copias huiusmodi ex terris imperii per hungariam in thurcos ducat . . . Nos . . Imperatoris studium plurimum commendantes . . . . Nulli dubium esse debeat quin christiani omnes . . . ad defensionem evangelice legis . . de necessitate salutis viriliter assurgere teneantur / Ea propter universos . . iesu christi cultores . . . . requirimus et monemus . . . . ut ad defensionem catholice (sic) et liberacionem christi fidelium . . dura Turcorum servitute oppressorum . . . exurgant' etc. Enumeratis deinde indulgentiis aliisque privilegiis proficiscentibus et retribuentibus concessis omnes excommunicantur, qui expeditionem impediant Turcosque quocunque modo adiuvent, denique publicationis ratio harum litt. praescribitur. Des.: 'Dat. Rome apud S. Marcum Anno . . M°CCCC°LXVI.to Idus Julii p. n. Anno Secundo.' Duas Pauli II. in ead. causa litteras ad Philippum Ducem Burgundiae et ad Ernestum Electorem Saxoniae eod. anno et posteriores eod. die datas ac nostrae habes ap. Müllerum, Reichst. Theat. Th. II, p. 212 sqq.; de rebus in hac causa gestis in diaeta Norimberg. die festo Martini 1466 incepta vide: eund. p. 216 sqq.; Palacky, p. 416 sq.; Jordan l. l. p. 237 sqq., quorum posterior obiter Bullam cruciat. commemorat.

20, f. 89a—f. 90a *Matthiae Corv. regis Hungariae litterae ad Victorinum ducem Monsterbergensem, sine tit.* (Copia.)

Inc.: 'Mathias . . Rex hungarie . . principi Victorino duci Monsterbergen. . . Sal. Fastidire vos animadvertimus quietis consilium / et communem cum vicinis concordiam pati non posse' etc. Des.: 'Dat. Tyrnavie penultima die Mensis Marcii 1468. Regni nostri Anno XI Coronacionis vero quarto.' Hae litterae, quas diffidatorias (Absagebrief) vocant, ad Victor., filium Georgii Pod., qui in Austriam invaserat, in castra ad locum 'Stockerau' Austriae infer. sita missae sunt. Cf. Palacky, p. 508 sq., qui summarium habet Germanice et Tyrnav. ult. die Mart. datas esse dicit. Integras dedit Latine Pray l. l. p. 41 sq., ap. quem legitur subscriptio: 'Datum A° MCCCCLXVIII'; textus noster paullum differt.

21, f. 90ab 'Sequitur *promissio Seremi Hungarie etc Regis christianis facta contra perfidos et dampnatos hereticos.*' (Copia.)

Inc.: 'Mathias . . Rex vngarie etc Animadvertantes populum orthodoxum in Regno Boemie . . commorantem gravissima indigenarum hereticorum infestacione opprimi' etc. Des.: 'nos presencium literarum nostrarum vigore modo premisso firmiter obligamus Dat.' Hae litt. publicae (Manifest) de causis belli contra Georgium Pod. suscepti editae sunt apud Pray, p. 40 sq., ubi datae sunt 'Posonii (Pressburg), octava

die Aprilis a° 1468' etc; codex noster, si 'datum' excipias, non nisi paucas variantes exhibet. Germanice leguntur ap. Palacky, p. 509 sqq., qui auctorem nominat Janum Pannonium. De Johanne (Cesinge), Quinque Ecclesiarum episcopo, Matthiae Corv. secretario et postea cancellario, viro doctissimo, sub nomine 'Jani Pannonii' poeta claro eiusque operibus vide: Palacky, p. 358 sqq.; Kaprinai, Hungar. dipl. P. II. (Vindob. 1771) p. 372 sqq.; Fabricium, Bibl. med. lat. T. IV, p. 26 sq. — Fol. 90ᵇ lin. 10 exceptis et fol. 91—93 integra scriptura vacant.

22, f. 94ᵃ—f. 101ᵃ *Gregorii Haymburg oratio invectiva in Card. Nicolaum de Cusa pro parte Sigismundi principis Austriae edita, sine titulo.* (Copia.)

Inc.: 'Cancer Cusus Nicolae / qui te Card. Brixinen. vocas / cur non prodis in palestram / qui te grecum et latinum gloriaris' etc. Des.: 'Dat. in felicibus Castris militaribus / obsidion. wienen. Austrie Apud S. Marcum. qua / via ducit in vngariam ydibus Augusti Anno domini etc LXI.°' (i. e. 1461). Sequitur haec subscriptio: 'Edita est oracio prescripta per *Georgium Haymburg* pro parte Illustr. principis domini Sigis(mundi) ducis Austrie.' Marginibus argumenta breviss. ascripta sunt. Huius invectivae mentionem faciunt Alb. Jäger, Regest. u. urk. Dat. üb. d. Verhältn. d. Card. Nik. v. Cusa, als Bisch. v. Brixen, zum H. Sigm. v. Oest. etc. (Archiv f. K. öst. Gesch.-Quell. Bd. VII.) p. 178 et C. Ullmann, Reformat. vor d. Reformat. Bd. I. (Gotha 1866) p. 191 sq. Edita est teste Potthast (Bibl. hist. p. 360) una cum aliis eiusdem scriptis Francof. 1608 4° (cura Goldasti) et ap. Goldast, monarch. s. imp. Rom. Francof. 1721, T. II, p. 1626 sqq., sed nulla edit. ad manum est.

Gregorius de Heimburg, Germanus, Syndicus Norimbergensis, scientia Juris facundiaque clarus, mortuus 1472. De eo eiusque operibus vide: Fabricium, T. III, p. 99 sq.; Cave, Vol. II, App. p. 180; Jöcher, Th. II, col. 1449 sq.; Ullmann l. l. p. 182 sqq.; de rixa, quae nostrae invectivae ansam dedit, Palacky, p. 170 sqq. et [A. Jäger, Der Streit d. Card. Nic. v. Cusa mit d. H. Sigm. v. Oest. Innsbr. 1861 2 Bde. 8°]; de rebus ab eod. in concilio Basileensi gestis Hefele, Conc.-Gesch. Bd. VII, p. 771 sqq.; de variis in causa Georgii Pod. scriptis Palacky, p. 391 sqq. et Konst. Höfler, Böhm. Studien (Arch. f. K. ö. G.-Q. Bd. XII.) p. 320 sqq. Cfr. supra nr. 12 et cod. Cremif. 149 nr. 1—3.

23, f. 101ᵇ '*Copia litere* (sic) *per venetos Sixto pape 4° missa.*' (sic).

Inc.: 'Que monet suadetque per literas sanctitas tua / constanter modesteque legimus / quod egeris / lege federis turbata

nostri / nostrisque erga sedem Apostolicam . . meritis neglectis / civili ferimus animo' etc. Des.: 'vim vi ulciscemur . . et scelus sceleri / cum fieri aliter non poterit obiiciemus / Tantum polliceri de nobis poteris Apostolice Sedi quecunque salva sanctitatis tue dignitate prestare licebit.' Deinde parvo spatio interiecto legitur annus '1483'. Sixtus IV. a foedere antea cum Venetis inito recessit et 23. Dec. 1482 cum Ferdinando rege Neapolit. aliisque Italiae principibus novam pro defendenda contra Venetos urbe Ferraria iniit ligam, cuius ope a. 1483 ineunte partem Venetae classis cepit. Cfr. Raynaldum, ad a. 1482, Ed. cit. T. XI, nr. XVII. p. 23 sqq. et ad a. 1483 nr. I. p. 36 sqq.; Reumont, Gesch. d. St. R. Bd. III, 1, p. 178 et Gregorovius, Bd. VII, p. 265 sq., qui tamen nihil habent de nostris litt. — Fol. 102 scriptione caret.

24, f. 103ª—f. 105ᵇ *'Responsio Sᵐⁱ domini nostri Py pape secundi ad Boemorum oratores.'* (Copia.)

Inc.: 'Superioribus diebus cum audivissemus vos oratores karissimi filii nostri Regis boemie' etc. Des.: 'Et eritis in hoc seculo felices et in alio beati. prestante domino . . . Amen.' Georgius Pod. circa med. Januar. a. 1462 oratores ad Pium II. misit, ut confirmationem Compactatorum, quae Concilium Basileense Bohemis concesserat, impetraret, sed transactionibus cardinalium et oratorum de concordiae ratione irritis Pontifex tandem in consistorio Romae 31. Mart. 1462 celebrato Compactata prorsus revocavit. Cf. Palacky, p. 215 sqq.; Jordan, p. 48 sqq.; Raynaldum, ad a. 1462, ed. cit. T. X, nr. XIV. p. 330 sqq.; Müllerum l. l. Th. II, p. 238 sqq., qui omnes revocationis summarium habent, nec non Denis, Vol. I, col. 2900 ad Cod. DCCCII. (nunc cod. 4302 nr. 20); de compactatis vide Hefele l. l. Bd. VII, p. 568 sqq. Respons. integram edidit Lünig, Cod. Germ. diplom. Th. I, col. 1505—1510 (anno '146— —' apposito) et denuo G. G. Leibnitius P. II. Mantissae ad Cod. J. G. dipl. p. 159—163: protestatio Antonii de Eugillo editionibus ad calcem subiuncta deest in nostro cod., reliquus textus, si variantes haud paucas excipias, concordat. De aliis codd. mscr. vide Tabb. codd. Vol. III, p. 543, VII, 345 sq. in indice et cod. Run. 87 nr. 7 (Weis, Hdschr. zu Reun p. 74).

Pius II. antea Aeneas Sylvius Piccolomini, 19. Oct. a. 1405 Senis natus, 1431 Dominicum Capranicam ad Concil. Basileense pergentem comitatus, 1435 Card. Nicolai Albergati secretarius, 27. Jul. 1442 Francof. ab Imp. Friderico poetica laurea ornatus et paullo post eiusdem secretarius, 1447 Episc. Tergestinus et circa finem a. 1449 Episc. Senensis factus, 18. Dec. 1456 Diac. Card. S. Eustachii, mox Presb. Card.

tit. S. Sabinae creatus, tandem 19. Aug. 1458 Papa electus, mortuus 15./16. Aug. 1464. De eius vita vide: Ciaconium, col. 1203 sqq.; Hefele, Bd. VII, p. 803 sqq.; Reumont, Bd. III, 1, p. 129 sqq.; Gregorovius, Bd. VII, p. 156 sqq.; de operibus: Fabricium, T. I, p. 27 sqq., V, p. 300 sq.; Cave, Vol. II, App. p. 175 sqq.; Oudinum, T. III, col. 2643 sqq.

25, f. 106[a] '*Epistola a duce Ludovico Bavarie sedi apostolice per valentinum pernpeck in favorem Georgii de Constat asserto boemorum Rege / cum certis capitulis per eundem valentinum per modum oracionis apud d. paulum papam secundum expressis.*' (Copia.)

Inc.: 'Beatissime pater . . Humili recommendacione premissa / cum subieccione promptissima / Pridie dedit ad me literas serenissimus G. boemie rex etc . . quibus in his que fidei sunt obedienciam pro se et incolis suis sibi a. s. v. dari petit quemadmodum copie literarum presentibus incluse attestantur' etc. Post pauca: 'humili precum instancia . . S. v. supplico . . s. v. dietam de qua Rex ipse scribit / et ad eandem legatum Apostolicum. virum doctrina clarum . . . plenoque mandato fulcitum mittere dignetur' etc. Des.: 'pro felici regimine ecclesie sue sancte Dat. lanndshuet.' Ludovicus, cognomine Dives, dux Bavariae, mense Novembr. 1465 Dr. Valent. Bernbeck, qui erat ipsi a consiliis, Romam oratorem misit, ut pacem inter Papam et Georgium Pod. componeret. Cfr. Palacky, p. 369 sq.; Jordan, p. 193 sqq.; Bachmann, Ein Jahr Böhm. Gesch. (Arch. f. öst. Gesch. Bd. LIV.) p. 131 sq., ap. quos vero nihil de nostra epistula. Capitula, quorum in tit. mentio fit, desunt; litterae Georgii laudd. eaedem videntur, quae infra nr. 27 ponuntur.

26, f. 106[b]—f. 111[a] '*Responsio S[mi] d. n. Pauli pape secundi ad literas ducis prefat.*' (Copia.)

Inc.: 'Paulus . . Dilecte fili etc S. et a. b. Quanto fervore pro catholice fidei unitate et pacis studio movearis / reddita nobis nuper nobilitatis tue epistola demonstravit' etc. Des.: 'Dat. Rome apud S. Marcum Anno . . Millesimo CCCC°LXVI°.' Huius respons. 6. Febr. 1466 datae, qua Papa pacem (cf. nr. praec.) refutavit, summarium habes ap. Palacky, p. 375 sqq., qui a Card. Carvajal conscriptam esse putat, ap. Jordan, p. 196 sq., nec non ap. Pessinam l. l. p. 770, 815 sq. — Germanice testibus Palacky et Jordan edita est ap. Eschenloer, Gesch. d. St. Bresl. Bd. I, p. 274, sed perperam ad a. 1465.

27, f. 111[ab] '*A Georgio heretico Sancti[mo] domino nostro paulo pape II° Epistola ad urbem* mittitur.' (Copia.)

Inc.: 'Beatissime pater . . Obedienciam cum veneracione . . Re[me] pater. pridem rumor insonuit quod fiscalis v. s.[tis] sug-

LENTII. TYPIS HERED. JOS. FEICHTINGER.